

**NEDERLANDSE
— VERENIGING
VOOR — TUIN —
— EN — LAND
SCHAPS —
ARCHITECTUUR**

JAARVERSLAG 2023

Tekening © Cor Simon voor het
project 'Ontwerp de Toekomst'

Voorwoord

Beste leden van de NVTL,

Toen we in mei 2023 het jubileumjaar van onze 100-jarige en inmiddels Koninklijke vereniging officieel afsloten, rees de vraag: hoe gaan we nu als NVTL verder en welke koers zetten we uit voor de komende honderd jaar? Dat is een grote vraag, zeker. Maar ook een vraag die, in het licht van de huidige uitdagingen en transities, nodig is om onszelf te stellen. Want zoals het College van Rijksadviseurs al eerder aangaf: de 22e eeuw begint nu!

Onder het motto ‘Anders kijken: ‘Hoe geven we vorm aan een symbiotisch landschap?’ zijn we inmiddels op pad gegaan. De komende jaren willen we gebruiken om te ontdekken hoe we met elkaar vorm kunnen gaan geven aan het Symbioceen: het tijdperk waarin mens, natuur en technologie zich ontwikkelen in wederkerigheid. Door een aantal eigen activiteiten te organiseren en door op te trekken met gelijkgezinde initiatieven hopen we dat we jullie daarin mee kunnen nemen. En dagen we jullie uit om actief mee te doen.

Maar er is meer. Langs drie lijnen willen we de tuin- en landschapsarchitectuur nadrukkelijker in beeld brengen als dé discipline die het verschil kan maken. Allereerst door samen op te trekken met onze partner-beroepsverenigingen en -organisaties in Platform Ontwerp NL. Onder die noemer zijn we druk aan de slag om ontwerpend onderzoek naar de actuele ruimtelijke opgaven uit te zetten en te ondersteunen. En ook uit te dragen tijdens de Dag van de Ontwerpkracht, die dit jaar voor de derde keer wordt georganiseerd.

Ten tweede zetten we in op een breder en meer divers bestuur, om zodoende meer slagkracht te genereren en meer verbindingen met initiatieven van anderen aan te kunnen gaan. We zijn dan ook blij met de komst van Wiebke, Leo en Daphne en blijven op zoek naar jonge aanwas.

En tot slot blijven we jullie nadrukkelijk opzoeken. Nieuwsgierig naar wat jullie beweegt, waar jullie tegen aanlopen en waarmee we jullie, maar vooral ook elkaar kunnen helpen. We zetten onze reeks bureaubezoeken en interviews dan ook voort en breiden die samen met Young NVTL uit naar onze jonge vakgenoten.

Kortom: op naar die 22e eeuw!

Joeri de Bekker, voorzitter NVTL
Berlicum, juni 2024

Dit jaarverslag vormt een feitelijke weergave van de activiteiten die het afgelopen jaar en de voornemens van het bestuur van het komende jaar. Tijdens de Algemene Ledenvergadering van 2023 (gehouden op 14 juni 2024) zal dit jaarverslag samen met de financiële jaarrekening en de begroting voor het nieuwe jaar door het bestuur aan de leden worden voorgedragen ter goedkeuring.

Inhoudsopgave

ORGANISATIE	5
Bestuur	6
Bureau	7
Young NVTL	8
Commissies & werkgroepen	9
Partners	10
Nieuwe leden	11
STATISTIEKEN	12
COMMUNICATIE	21
Rubriek 5 vragen aan... 2023	22
PROJECTEN	24
NVTL Awards 2023	25
Ontwerp de Toekomst	29
Boek Dutch Landscape	32
ACTIVITEITEN	33
Uitreiking Koninklijk Predicaat	34
Feestelijke afsluiting jubileumjaar	36
Excursie Dommelrode–Diependaal	37
Excursie binnenstad Deventer	38
Summerschool ‘Design the Future of the Wadden Coast	39
Demissionair minister De Jonge op bezoek	41
NVTL op bureaubezoek	42
PLATFORM ONTWERP NL	43
Platform Ontwerp NL	44
Dag van de Ontwerpkraacht 2023	46
Publicatie Quicksan	52
COMMISSIE VAKONTWIKKELING	
TKI project Eco–Systeem–Stad	54
Project SIGS	55
Stedelijk Interieur Congres Leiden	56
Geheugen van het Ontworpen Landschap	57
COMMISSIE INTERNATIONAAL	60
Internationaal IFLA Europe	61
YOUNG NVTL	64
AI Debate Night	65
Back to the Future II	66
VOORUITBLIK 2024	67
Anders kijken	68
Dag van de Ontwerpkraacht 2024	69

Foto: Heidag 2023 @ Leersumse Veld.
V.l.n.r.: Wiebke Klemm, Johan Snel, Arjan Nienhuis, Deborah Lambert, Joeri de Bekker, Ilse Zuidinga, Shera van den Wittenboer, Jan Janse, Willemijn ter Hart–Koopal en Stijn van de Ven.

Bestuur

BEN KUIPERS
Bestuurslid

Voorzitter tot 16 mei 2023

JOERI DE BEKKER
Bestuurslid

Voorzitter vanaf 16 mei 2023

JAN JANSE
Bestuurslid

Vakontwikkeling, internationaal & DSO

JOHAN SNEL
Bestuurslid

Academie & interdisciplinair

DEBORAH LAMBERT
Bestuurslid

Penningmeester & algemene zaken

HARRO WIERINGA
Bestuurslid tot 16 mei 2023

Programma & partnerships

SHERA VAN DEN WITTENBOER
Bestuurslid

Ontwerpend onderzoek & Rijk-regio

STIJN VAN DE VEN
Bestuurslid

Young NVTL

Bureau

WILLEMIJN TER HART-KOOPAL
Hoofd bureau

Algemene zaken, bestuur & communicatie

SELINDA STOMPE
Bureamedewerker

Administratie & leden

Ilse Zuidinga
Projectmedewerker

Organisatie, communicatie, content & DSL

ARJAN NIENHUIS
Kwartiermaker

Projectleiding & Platform
Ontwerp NL

Young NVTL

[Young NVTL](#) is een netwerk speciaal opgericht voor en door jonge ontwerpers t/m 35 jaar en (bijna) werkend in Nederland binnen de landschapsarchitectuur. Young NVTL organiseert verschillende activiteiten aan de hand van drie doelstellingen.

Lijkt het je leuk een keer een activiteit bij te wonen, actief te worden binnen Young NVTL, of gewoon meer te weten over landschapsarchitectuur in Nederland? Stuur een mailtje naar young@nvtl.nl. Meegaan met een activiteit is geheel vrijblijvend evenals het helpen met organiseren.

STIJN VAN DE VEN
Commissielid Young NVTL en
bestuurslid NVTL

DAVID DE BOER
Commissielid Young NVTL

YANJIAO WANG
Commissielid Young NVTL

AREND VAN DER KAM
Commissielid Young NVTL

JAN HOUWELING
Commissielid Young NVTL

KARLIJN KERSTENS
Commissielid Young NVTL

**ROBERTO ADRIAAN WIJNTJE
SANTAMARIA**
Commissielid Young NVTL

SASKIA BOTTENBERG
Commissielid Young NVTL tot 16
mei 2023

COR SIMON
Commissielid Young NVTL tot 16
mei 2023

Commissies & werkgroepen

Commissie Vakontwikkeling

Jan Janse ([NVTL](#))
Audrey Coert ([Urbis stadsontwerp](#))
Marchel-Wim van Dongen ([Studio Marchel-Wim van Dongen](#))
Jos van de Lindeloof ([Lindeloof Tuin- en Landschapsarchitecten](#))
Johan Meeus
Jaap Poortvliet ([Poortvliet & Partners](#))
Lars Veenboer ([Tuinarchitect Veenboer](#) en [OntwerpAcademie](#))

Commissie Internationaal

Alexandra Tisma ([Academie van Bouwkunst Amsterdam](#))
John Boon ([ARCADIS Landschapsarchitectuur](#))
Niek Hazendonk ([IFLA Europe](#))
Claire Oude Aarninkhof ([COALstudio](#))

Werkgroep aanbestedingen

Elma van Beek ([Bureau Maris](#))
Mark van der Bij ([Maak Space](#))
Bram Breedveld ([LANDLAB](#))
Lieneke van Campen ([Karres en Brands](#))
Corné van Overveld ([Landschappartners](#))
Joeri de Bekker ([NVTL](#))

Adviesraad 2023

Harro Wieringa ([Witteveen+Bos](#))
Ziega van den Berk ([MUST stedenbouw](#))
Marlies Brinkhuijsen ([WUR](#))
Han Thijssen ([MTD landschapsarchitecten](#))
Maïke van Stiphout ([DS Landschapsarchitecten](#))
Martin Knuijt ([OKRA landschapsarchitecten](#))
Merel Gerritsen ([Urban Synergy](#))
Aviva Schulze ([gemeente Leiden](#))
Jorrit Rosema ([Architectenregister](#))
Reinier Gerritsen ([Buro Topia](#))
Harry Harsema ([Uitgeverij Blauwdruk](#))
Sander Klaassen ([gemeente Rotterdam](#))

Partners

Nieuwe leden

Bureauleden

[Polyfern landscape architects BV](#)

[VE-R](#)

[LOS](#)

[Infram Participatie b.v.](#)

[Studio BOTANIQ](#)

Onderwijsinstelling

[TU Delft](#)

Gemeente

[Gemeente Leiden](#)

[Gemeente Rotterdam](#)

Reguliere leden

S. van den Wittenboer, R. Wijntjes Santamaria, E. Nijhuis, K. Garritsen, J. Galjaard, T. van der Zouwen, H. Dekker, M. Onderwater, C. van der Woude, G. Bartelse, C. Oude Aarninkhof, I. Curulli, L. Dekker-van der Valk, M. Doesburg

Junior leden

L. Jildou de Jong, L. Strackx, E. Dobretsova, G. Agarwal, F. Beijer

Studentleden

E. van den Broek, K. Kerstens, L. Rambauser, E. Lobrij, I. Huisintveld, J. Tempel, V. van Gaal, T. van Boekel, W. Lui, S. van Helmond, M. Kruijt-de Ruijter, J. Koehof, R. ter Horst, M. Salemin-Bubui, C. Palmér, D. Vermeij, S. Squirrel, L. van Velthoven, S. Maas, T. Mulder, W. Zijderwijk, A. Swenne, L. Verhoeven, T. Ansems, G. Korevaar, K. Molendijk, M. Roelofse

Partner

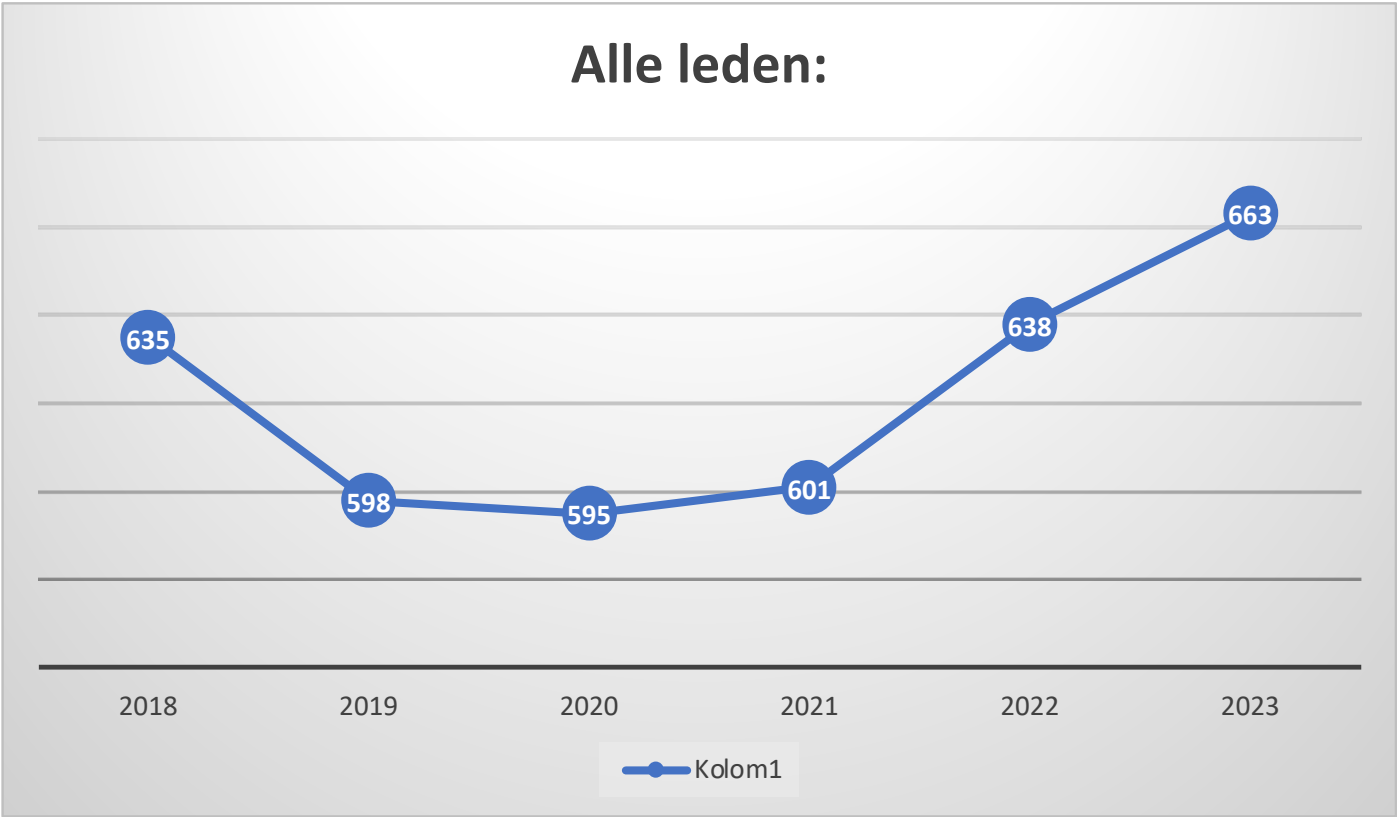
[Streetlife](#)

[MBI De Steenmeesters](#)

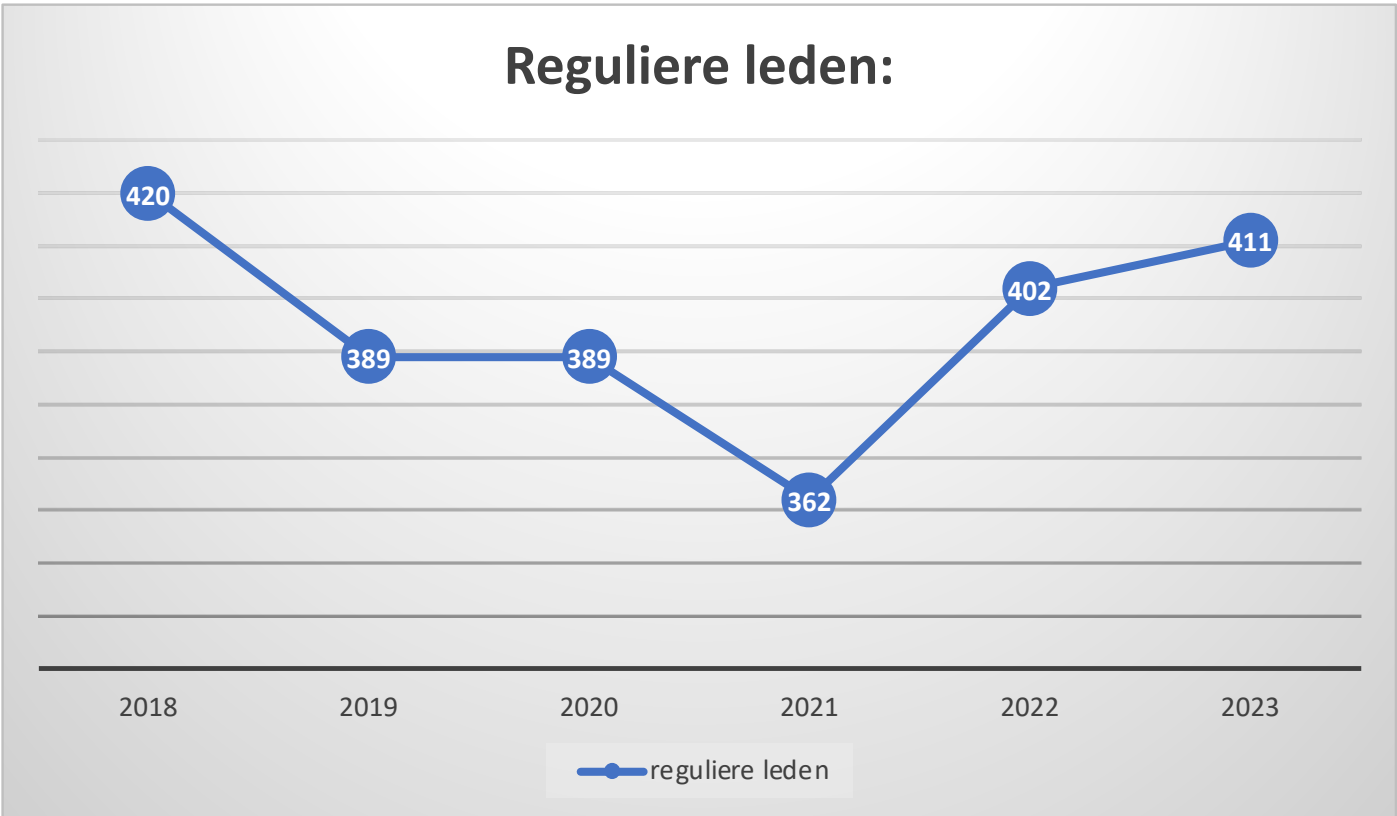
[Louis Poulsen](#)

Leden

Ontwikkeling aantal leden (incl. bureaus)

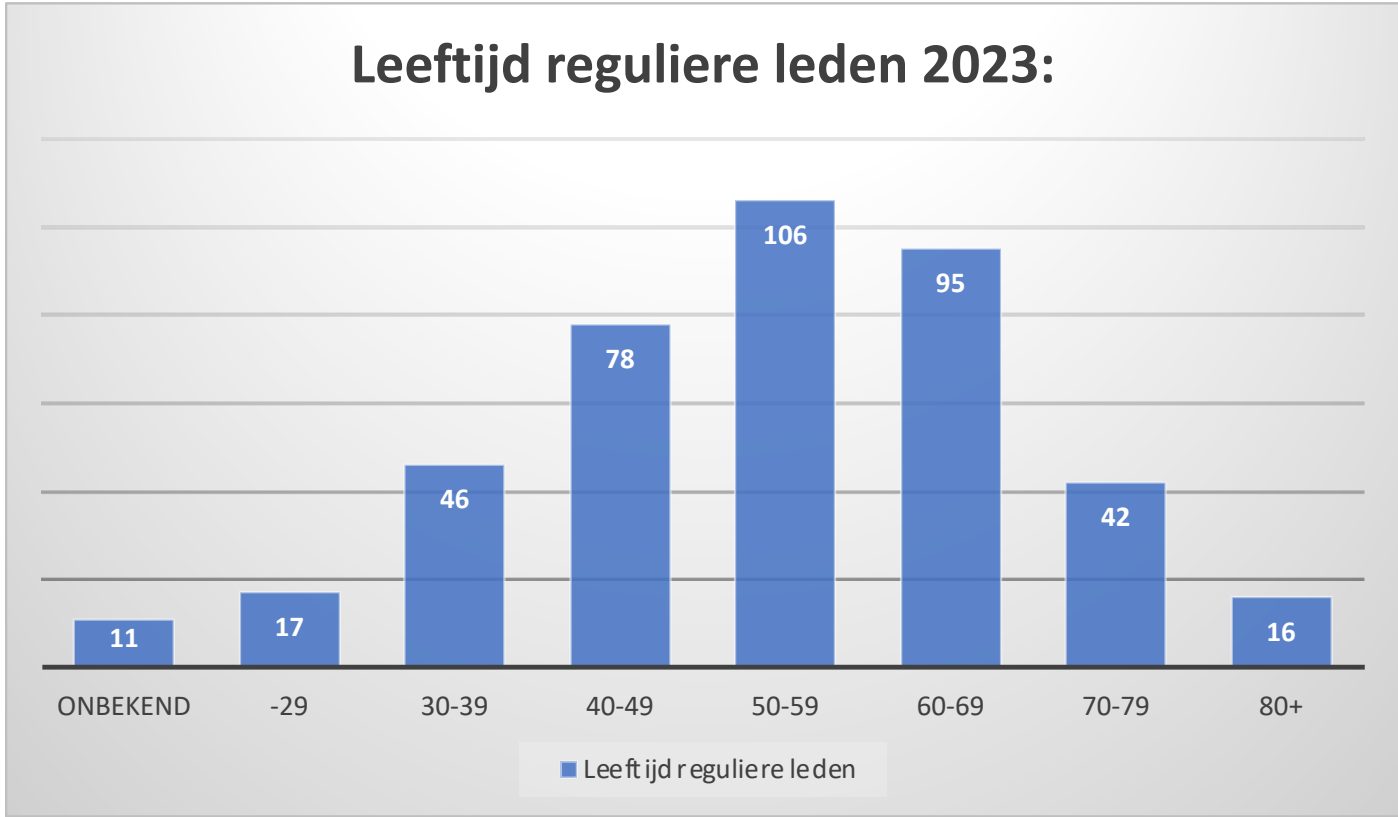
Ontwikkeling aantal reguliere leden

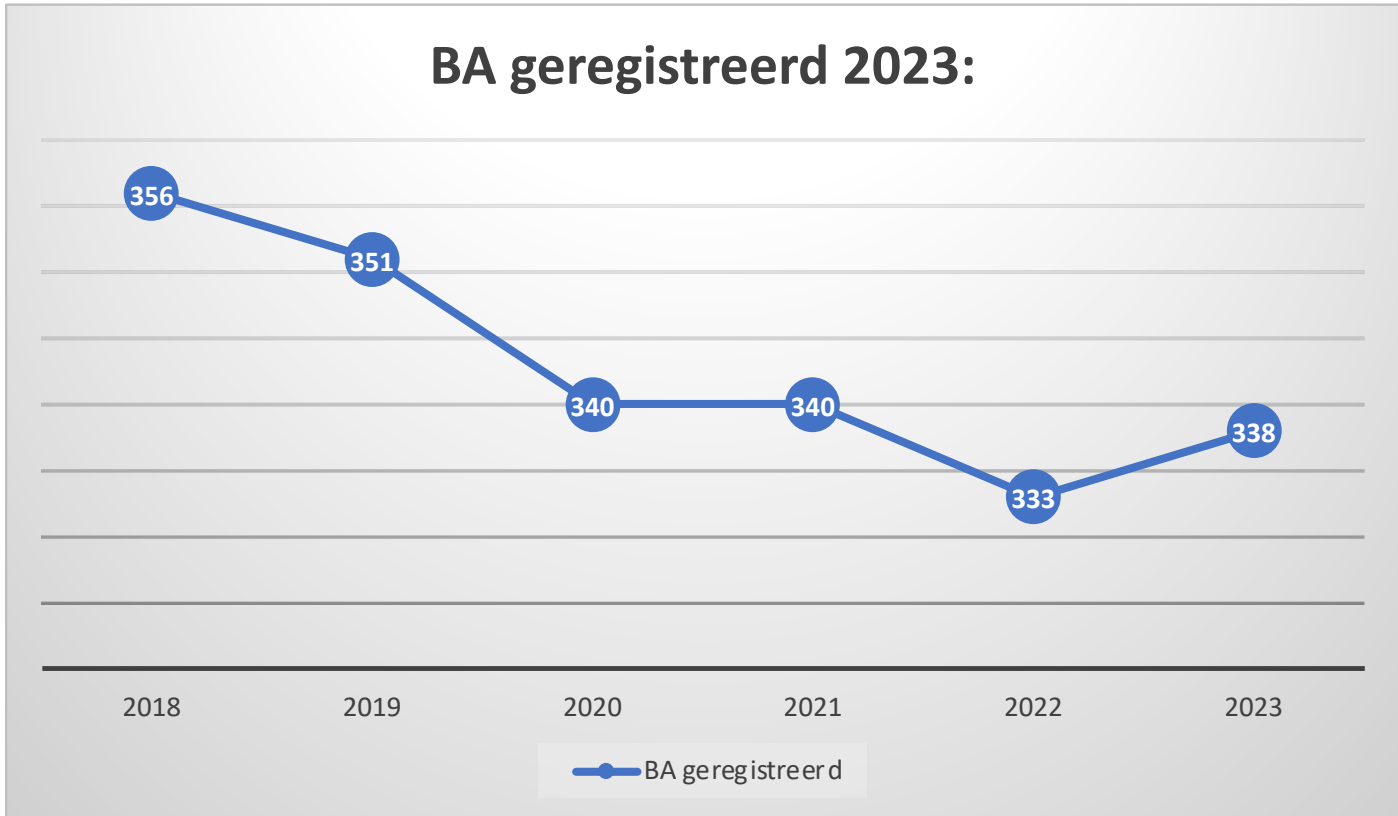
STATISTIEKEN

Leeftijd & BA registratie

Leeftijdsopbouw reguliere leden

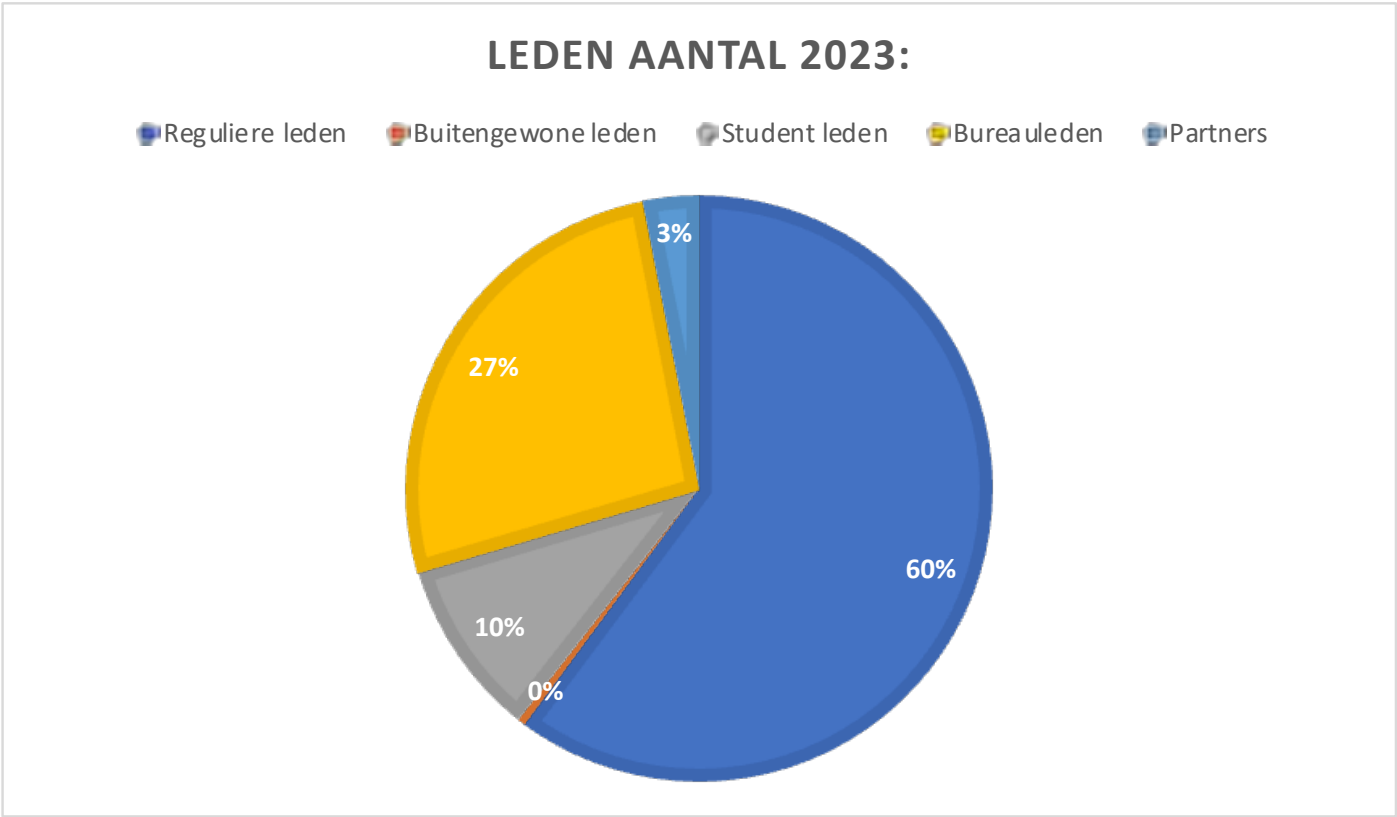

BA geregistreerde leden

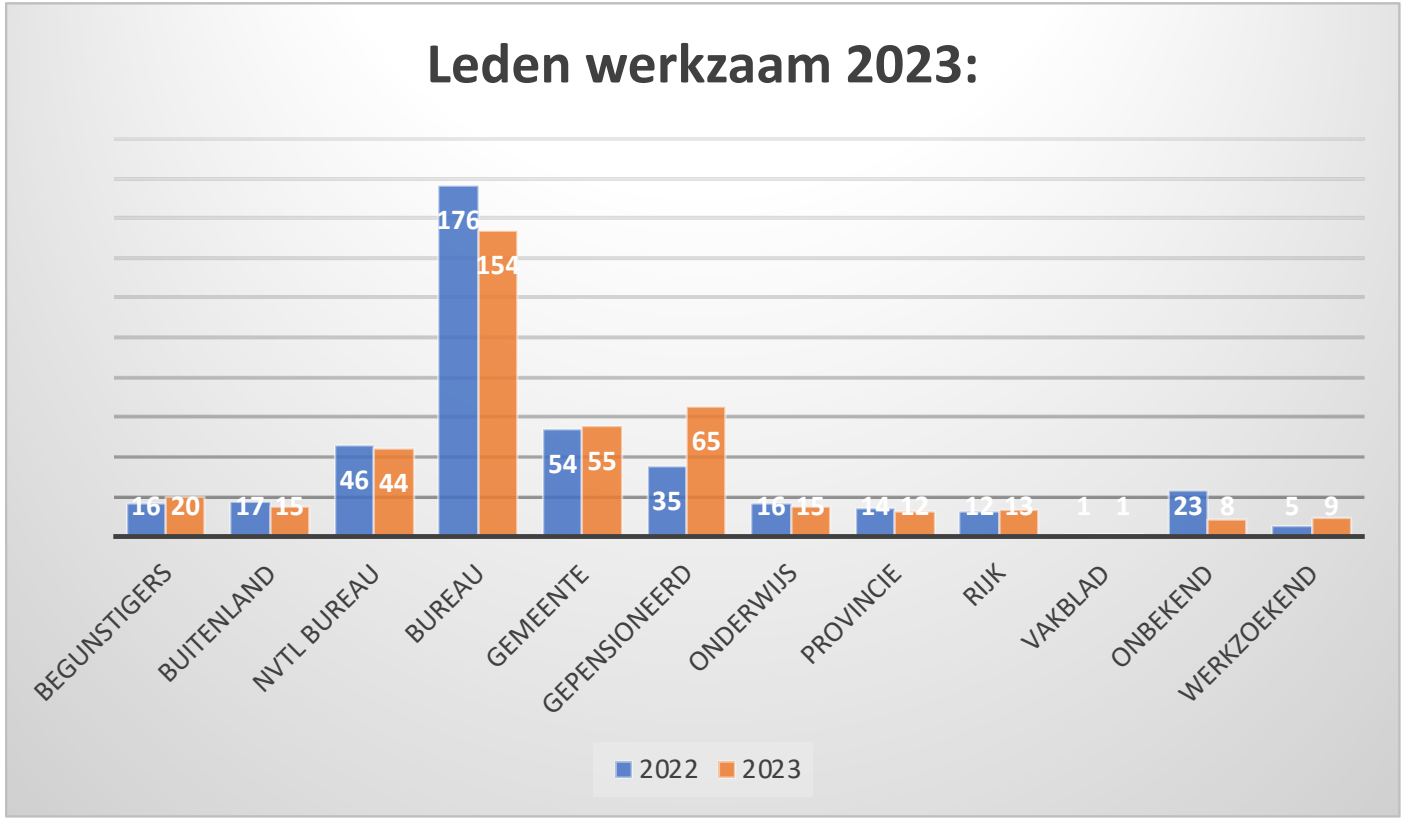
Ledenverdeling

Ledenverdeling: aantal leden

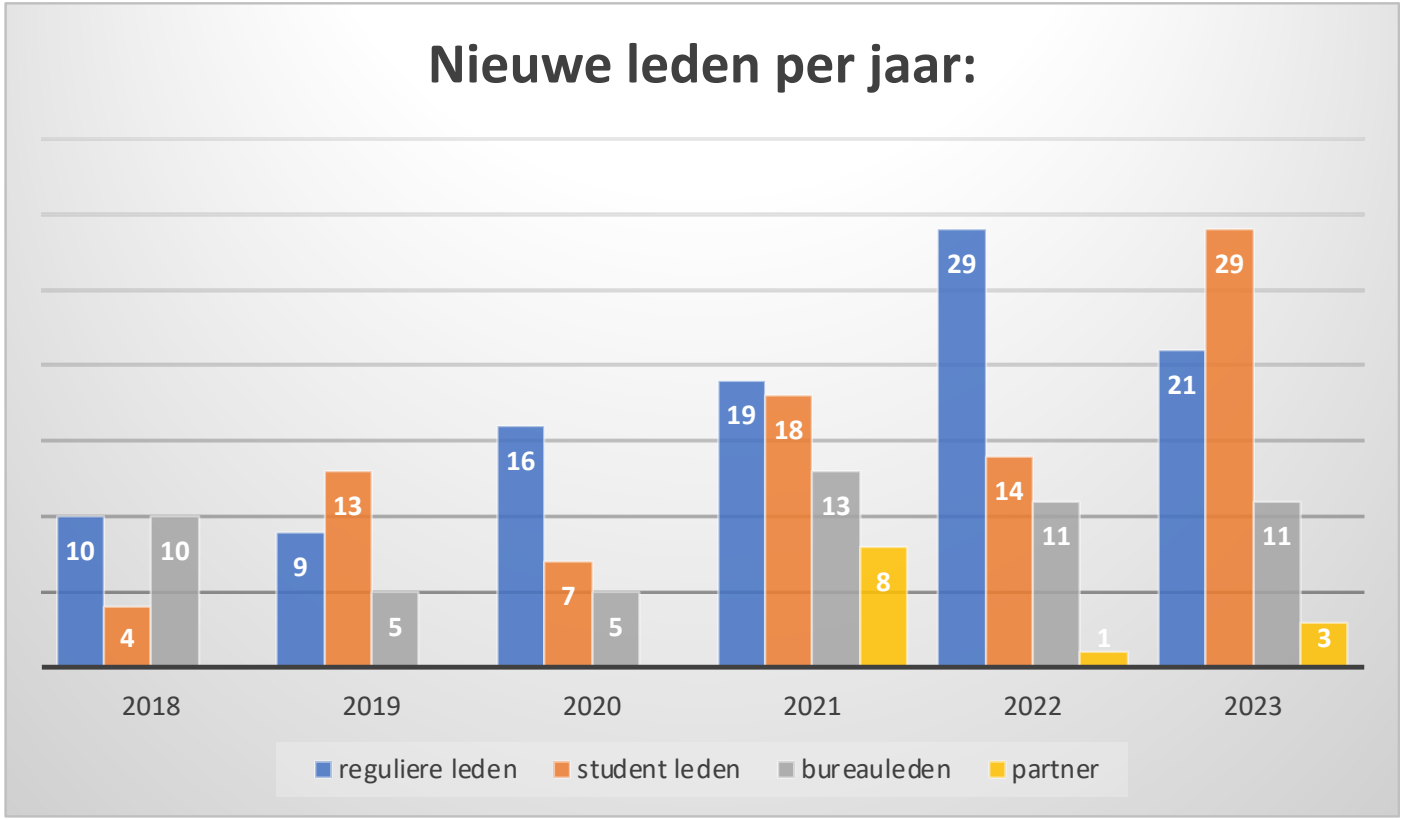
Leden werkzaam in sectoren

Reguliere leden zijn werkzaam in deze sectoren

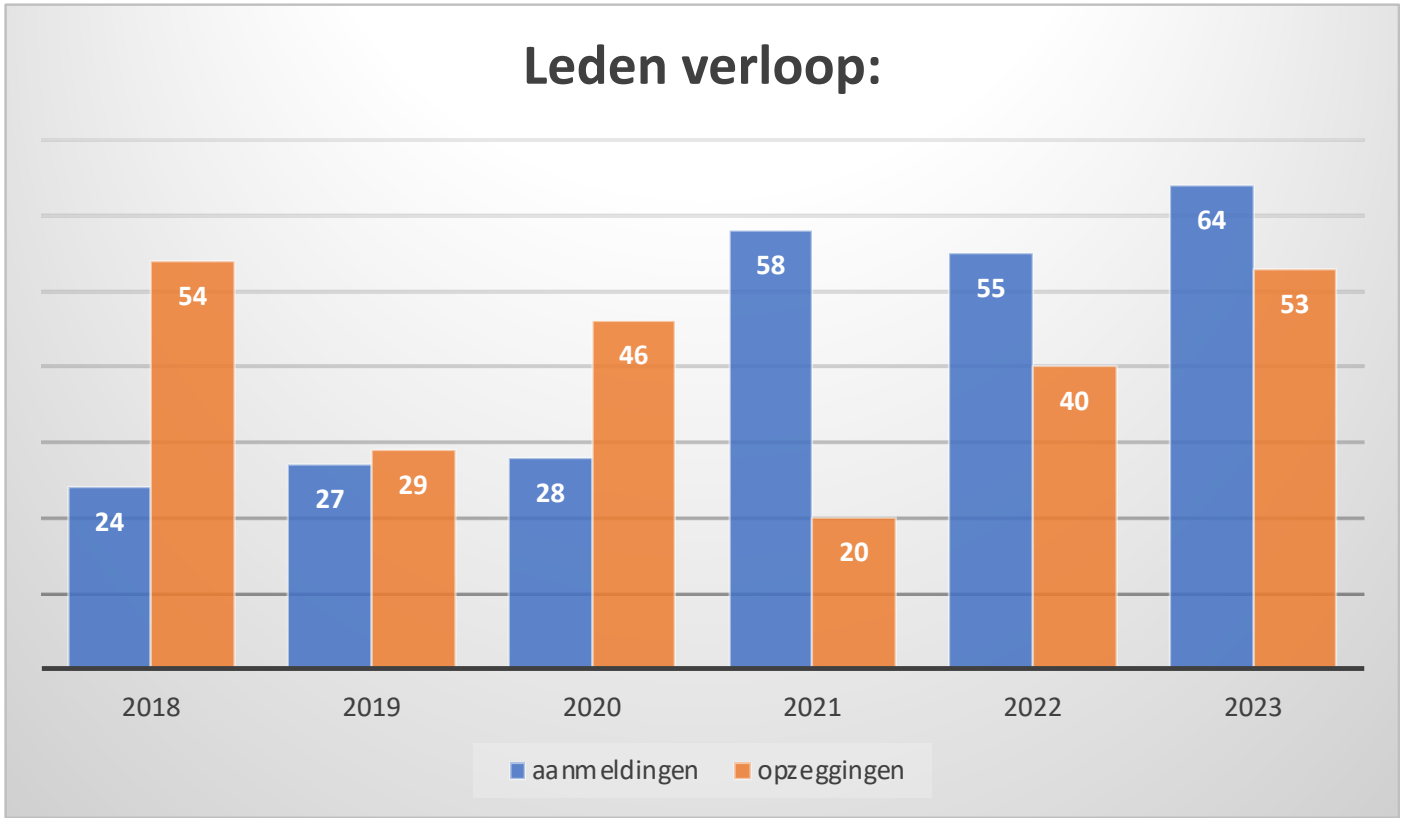

Ledenverloop

Nieuwe leden

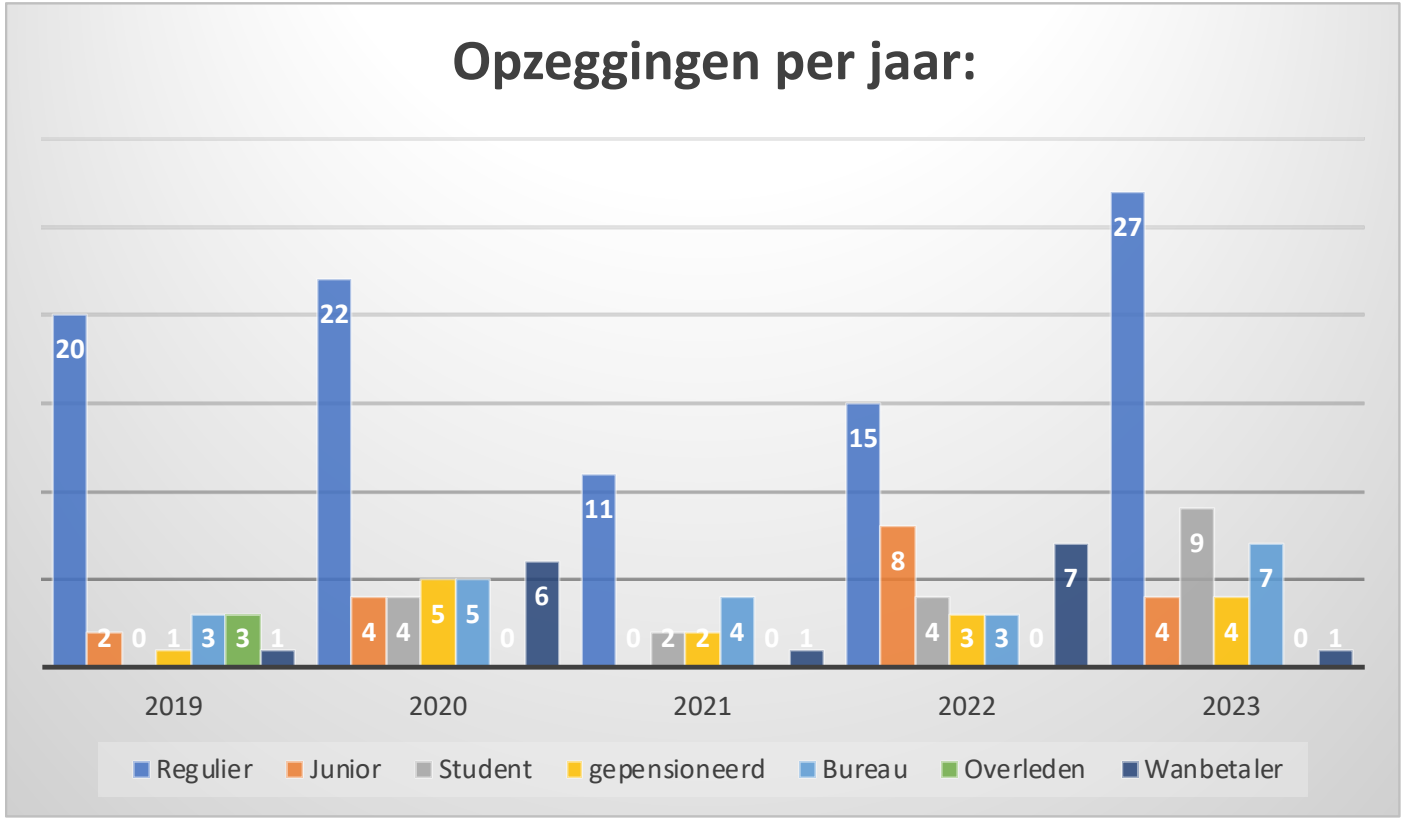

Ledenverloop op 31 december 2023 (opzeggingen zijn uit 2022, de aanmeldingen zijn uit 2023)

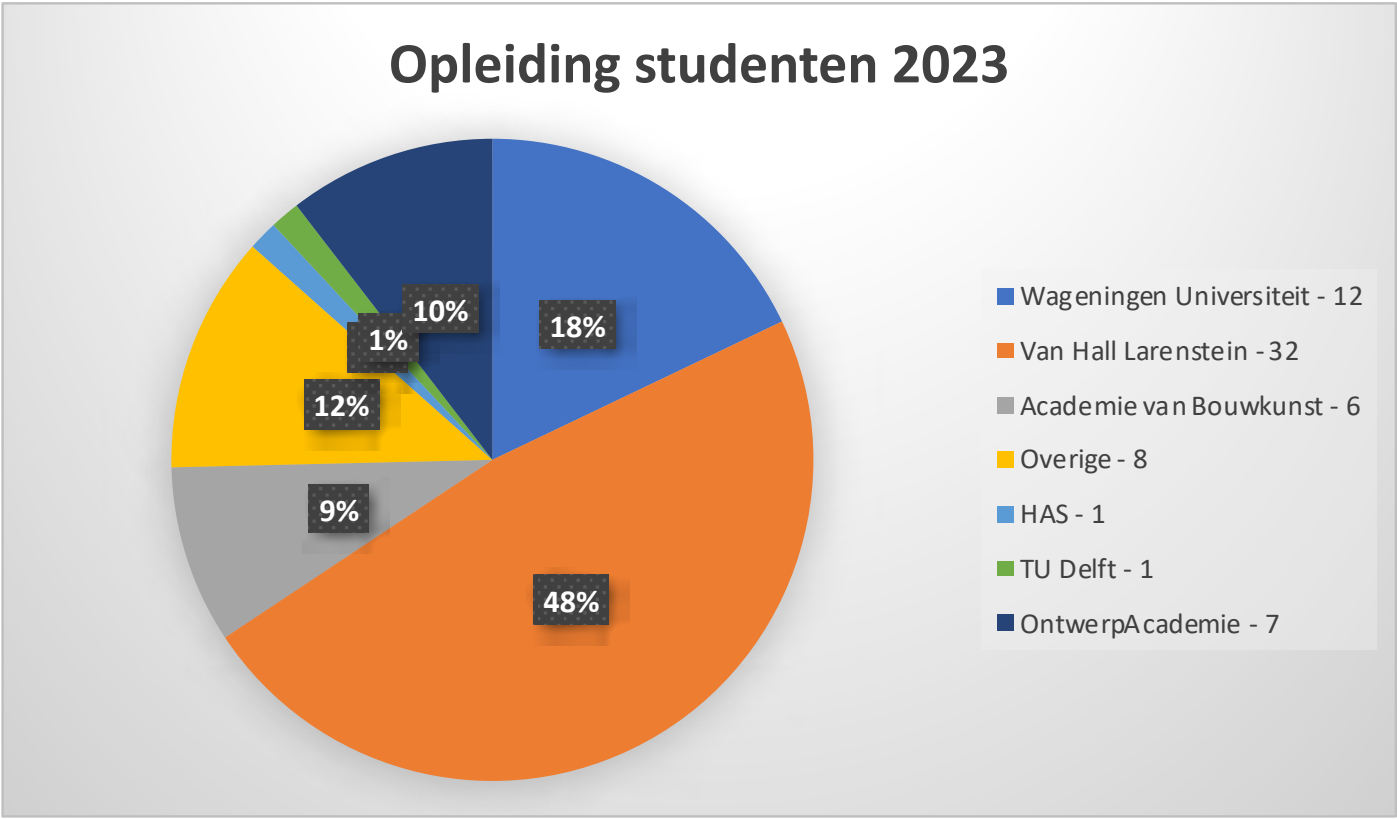
Opzeggingen

Opzeggingen verdeeld over soort lidmaatschap

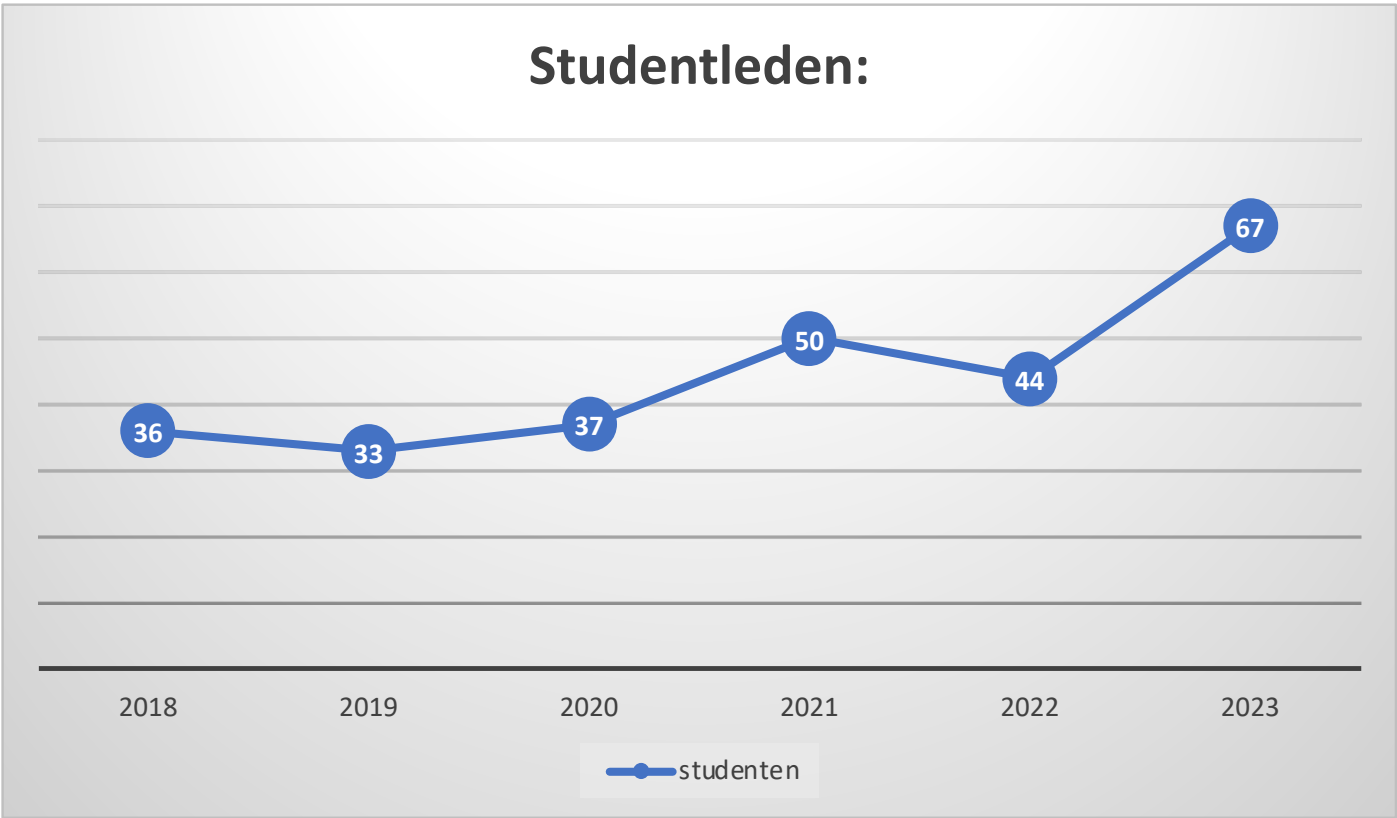

Studenten

Opleiding studenten

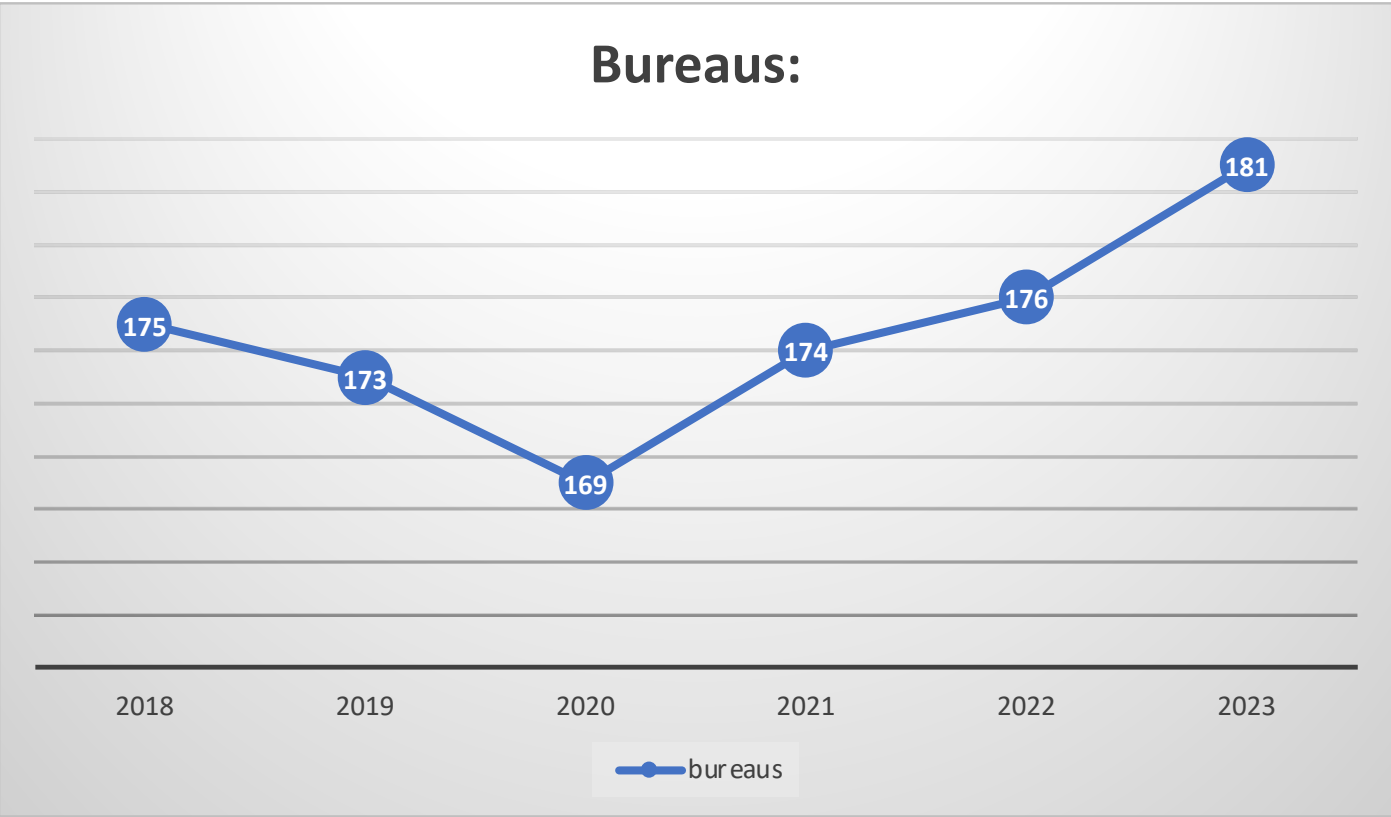

Aantal studentleden per jaar

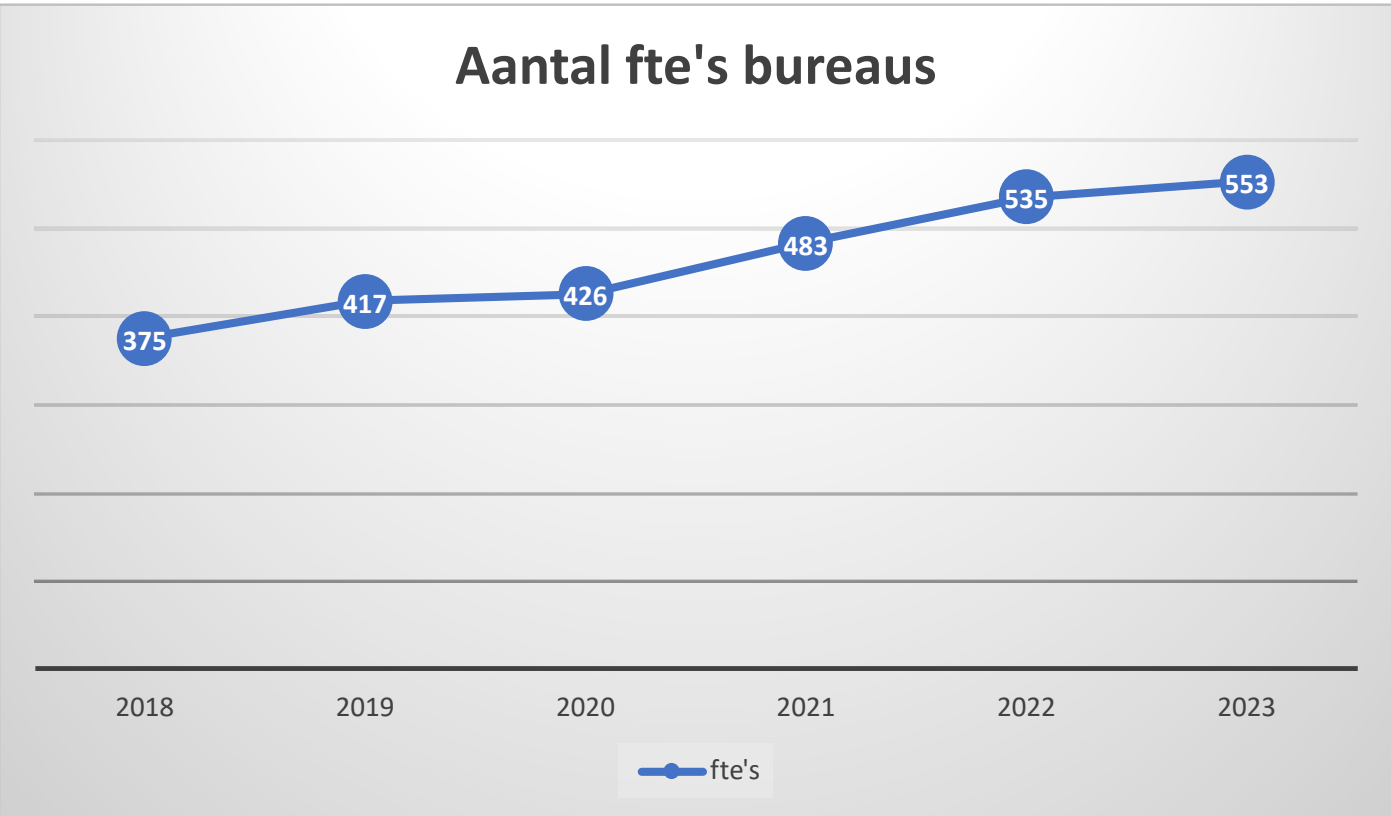
Bureaus

Ontwikkeling aantal bureaus

COMMUNICATIE

Ontwikkeling aantal eigenaars + medewerkers bij bureaus, volle fte's

Rubriek 5 vragen aan... 2023

5 vragen aan is een rubriek op de NVTL.nl en in nieuwsbrief Het Kanaal. We laten leden aan het woord: leden die al jaren lid zijn, nieuwe leden, student leden en bureauleden. Wil je ook meedoen of iemand voordragen? Dat kan, want we zijn altijd op zoek naar nieuwe inspirerende verhalen! Stuur een mail naar info@nvtl.nl.

NVTL-bureaulid
[Gerwin de Vries](#)

NVTL-bureaulid
[LMNL](#)

NVTL-lid
[MARIE-LAURE HOEDEMAKERS](#)

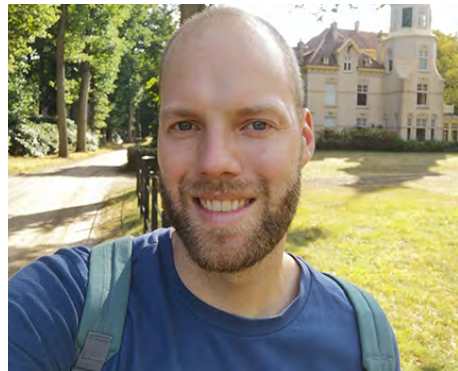
NVTL-lid
[IVONNE DE NOOD](#)

NVTL-lid
[COOS VAN GINKEL](#)

NVTL-lid
[MICHAËL VAN BUUREN](#)

NVTL-bureaulid
[DAVID HUIJBEN](#)

Young NVTL
[DAVID DE BOER](#)

Platform
[HET PLEIN](#)

Rubriek 5 vragen aan... 2023

NVTL-medewerker
[ARJAN NIENHUIS](#)

NVTL-lid
[HARMA HORLINGS](#)

NVTL-lid
[TOM STRUYF](#)

NVTL-bureaulid
[HANNAH SCHUBERT](#)

Young NVTL
[AREND VAN DER KAM](#)

NVTL Awards 2023

Doel

De NVTL Awards hebben als doel de Nederlandse landschapsarchitectuur in de breedte te stimuleren, landschapsarchitecten erkenning te geven voor hun werk en talent een extra duw in de rug te geven. Doel is ook om positieve publiciteit te organiseren, inhoudelijk urgente plannen te publiceren en een podium te bieden voor talent.

Categorieën

– De NVTL Award ‘Uitgevoerd plan’ wordt uitgereikt aan personen, instanties of plannen die in de voorgaande 5 jaar op een beeldbepalende manier een bijdragen hebben geleverd aan de verdere professionalisering en uitoefening van het vakgebied tuin- en landschapsarchitectuur. In aanmerking komen uitgevoerde projecten, die maximaal 5 jaar geleden opgeleverd zijn, die op vooruitstrevende manier de negatieve gevolgen van klimaatverandering weten te beperken.

– De NVTL Award ‘Studie’ wordt uitgereikt aan personen, instanties of plannen die in 2022 op een beeldbepalende manier een bijdrage hebben geleverd aan de verdere professionalisering en uitoefening van het vakgebied tuin- en landschapsarchitectuur. In aanmerking komt ontwerpend onderzoek, dat op visionaire manier een antwoord geeft op de grote uitdagingen waarvoor we staan.

– De NVTL Award ‘Talent’ wordt uitgereikt aan een persoon jonger dan 35 jaar of bureau of instelling jonger dan 7 jaar, op basis van een onderscheidend plan, ontwerpend onderzoek of bijdrage aan de ontwikkeling van het vakgebied.

De NVTL Award ‘Talent’ heeft als doel om nieuw talent te stimuleren, vernieuwende perspectieven

of inzichten te waarderen en aandacht te geven. Het laat zien hoeveel talent er is en op welke manier op dit moment ontworpen wordt aan een mooier Nederland.

Juryleden

Jan Janse ([NVTL](#))
Ziega van den Berk ([MUST stedenbouw](#) en winnaar NVTL talent award 2022)
Toon Ebben ([Boomkwekerij Ebben](#))
Steffen Nijhuis ([TU Delft](#))
Peter Veenstra ([LOLA Landscape Architects](#))

Genomineerden NVTL Awards 2023

Categorie Uitgevoerd Plan

– Coolhaven Rotterdam – [Juurlink \[+\] Geluk Urbanism and Landscape Design](#)
– Gebiedsontwikkeling Ooijen–Wanssum – [H+N+S Landscape Architects](#)
– Kerkebosch Zeist – [wUrrck architectuur stedenbouw landschap](#)

Categorie Studie

– Eeuwige bron – [H+N+S Landscape Architects](#)
– Naar een ontspannen Nederland – [Strootman Landschapsarchitecten](#)
– Aquabattery – [Bureau B+B urbanism and landscape architecture](#)

Categorie Talent

– A Dutch Fire Scape – Hanna Prinssen
– Zoetwater erven op zilte zeebodem – Lieke Jildou de Jong

PROJECTEN

Winnaars NVTL Awards 2023

NVTL AWARDS 2023 VOOR COOLHAVEN, AQUABATTERY RECHARGED EN A FIRE SCAPE

Op 12 mei reikte de NVTL in Utrecht de NVTL Awards 2023 uit. De prijs in de categorie Uitgevoerd Plan was voor Coolhaven in Rotterdam van Juurlink [+] Geluk Stedenbouw en Landschap. In de categorie Studie ging de Award naar Bureau B+B Stedenbouw en Landschapsarchitectuur voor hun studie Aquabattery Recharged. Met A Fire Scape won Hanna Prinssen de NVTL Award in de categorie Talent. De winnaars ontvingen de prijzen tijdens het slotevenement van het 100-jarige jubileum van de Koninklijke NVTL.

Dit jaar beoordeelde de jury onder voorzitterschap van NVTL-bestuurslid Jan Janse de inzendingen voor de drie NVTL Awards op presentatie, originaliteit, complexiteit, vernieuwing en kwaliteit.

Nieuw park aan de Coolhaven

In de categorie Uitgevoerd plan verleende de jury de NVTL Award aan Coolhaven in Rotterdam van Juurlink [+] Geluk. De jury noemde het plan vernieuwend door de schaal en prees de overgang van privé naar openbaar, de zorgvuldige detaillering, de hoge dichtheid, de omgang met maat en schaal en het gebruik van groen in het project.

Coolhaven is opgezet als een dorp met een grootstedelijk karakter, een stedelijk milieu met een hoge dichtheid en een kleine korrel, opgebouwd uit compacte bouwvolumes. De opzet met stegen en pleinen biedt de ruimtelijke basis om met bomen, meerstammigen, klimplanten

en veel groenvakken op een retentiedak een aangenaam micromilieu te maken. Dankzij het retentiedak kon een overdaad aan beplanting langs en aan de gevels, tussen de gebouwen en op de dakterrassen worden gerealiseerd. Met uiteenlopende functies in de plint, publiek toegankelijke pleintjes en straten, een verbindend park en een voetgangersbrug naar het Erasmus MC, bindt het plan een aantal stukken stad samen. Het nieuwe park slaat een brug tussen de Heemraadssingel en Het Park. Hiervoor is een bestaande stedelijke ontsluitingsweg getransformeerd.

Coolhaven, Rotterdam – Juurlink [+] Geluk

Sponslandschap

In de categorie Studie ging de NVTL Award 2023 naar Aquabattery Recharged. De jury prees de inzending van Bureau B+B als een aansprekend ontwerp met zeer fraaie visualisaties: “Deze beelden hebben veel weg van moderne versies van Hollandse meesters en geven de totale inzending een uniek karakter. De zeer goede uitwerking van concept naar uitwerking bezorgt deze studie een verdiende eerste plaats.” De heldere uitleg van de ‘aquabatterij’ en de landschappelijke doorsnedes

die de inzending verrijken maken het geheel compleet, meent de jury: “Het is bereikbaar qua ontwerp.”

Met Aquabattery Recharged presenteert Bureau B+B een oplossing voor de huidige disbalans tussen neerslagoverschot en –tekort in de Hunzevallei. Hier moet genoeg zoet water geborgen worden om veenoxidatie tegen te gaan, om dertig procent meer drinkwater te winnen en om zoet water te kunnen exporteren naar omringende gebieden.

In de studie van Bureau B+B wordt het stroomdal van de Hunze getransformeerd tot een sponslandschap dat optimaal gebruik maakt van de aanvoer van zoet kwelwater van het hogergelegen Drents Plateau. In de natte wintermaanden laadt het landschap als een batterij op. Dat zorgt in de droge zomermaanden voor voldoende drinkwater en bevordert de ontwikkeling van veennatuur. De afhankelijkheid van wateraanvoer vanuit het IJsselmeer, in de toekomst almaar onzekerder, verdwijnt.

Een sponslandschap biedt perspectief voor veel opgaven, aldus Bureau B+B. Het gaat bodemdaling tegen en legt CO2 vast in nieuwe bossen. Een gegarandeerde zoetwatervoorziening kan als vliegwiel werken voor de landbouwtransitie in de naastgelegen veenkoloniën.

Aquabattery Recharged – Bureau B+B

Leven met vuur

Met A Fire Scape won Hanna Prinssen de NVTL Award in de categorie Talent. De jury kende de prijs aan Prinssen toe vanwege de avontuurlijke en erg originele benadering van de omgang met het landschap, die actueel is en complex: “In de fraaie en intrigerende presentatie van hoge kwaliteit is bijna vanaf nul onderzoek gedaan en het concept is geworteld in de geschiedenis.”

Volgens Prinssen zal brand in de toekomst door de klimaatverandering een prominenter onderdeel van het landschap worden – ook in Nederland. Landschapsarchitecten spelen een belangrijke rol bij het ontwerpen van nieuwe veerkrachtige landschappen en het voorbereiden van de samenleving op een leven met vuur. Prinssen: “Zouden we niet op een meer strategisch niveau moeten nadenken over de verschillende brandbare landschappen van Nederland? De vegetatie is één knop waar we aan kunnen draaien, maar we moeten ook kijken naar andere componenten op een grotere schaal. Zouden we niet ruimte moeten gaan maken voor droogte en [...] vuur in de drogere periodes van ons landschap?”

A Fire Scape – Hanna Prinssen

Eervolle vermeldingen

De jury kende drie inzendingen een eervolle vermelding toe: Terp fan de Takomst in de kwelders bij het Friese Blije van het Rotterdamse bureau Observatorium, Vestdijk Eindhoven van wUrck en Visions of the Future at Floriade van Stefano Marinaz.

Terp fan de Takomst – [Observatorium](#)

Vestdijk Eindhoven – [wUrck](#)

Visions of the Future @ Floriade – [Stefano Marinaz](#)

Ontwerp de Toekomst: 12 interviews over het landschap van de toekomst

Ontwerp de Toekomst is gemaakt in het kader van het 100 jarig bestaan van de NVTL. Met Ontwerp de Toekomst wil de NVTL een impuls geven aan nieuwe ontwerpbenaderingen voor de uitdagingen van morgen. Met de verhalen zetten we de spotlight op de creativiteit en ontwerpkracht van tuin- en landschapsarchitecten en -ontwerpers en de disciplines, die met de vakgemeenschap samenwerken aan een mooi(er) Nederland.

Honderd jaar vooruit

Voor Ontwerp de Toekomst maakte landschapsarchitect, illustrator en Young NVTL-lid Cor Simon een tekening, geïnspireerd op de interviews. Hij verdeelde Nederland in drie bodemtypes: groen voor de klei, geel voor het zand en paars voor het veen. Rivieren krijgen in het Nederland van de toekomst de ruimte en functioneren als recreatieve zones, als klimaatbuffer en als biodiversiteitsparadijs. Steden zijn rotsformaties in het groen met veelzijdige woonvormen, voorzien van daken die ruimte bieden voor onze energievoorziening. Of voor groen en daarmee ook een habitat voor dieren en planten vormen. Voedselvoorzienende kassen dienen als eco-resorts. Lange afstanden leggen we af met het openbaar vervoer onder het maaiveld, op de grond en in de lucht.

De roofvogel met de drone illustreert tegelijkertijd de strijd én de samenwerking tussen natuur en technologische ontwikkelingen. Het circulaire 'ruimtestation' is, naast een verbeelding van de verovering van de ruimte, ook een beeld dat de van de ruimte in Nederland en de inrichting daarvan in een groter perspectief plaatst. Op zee is er ruimte voor natuurinclusieve windmolens, waterstofstations en zonneparken.

Leren leven met water

De toren in de zee is een station waar plastic etende wormen het afval van de zee opruimen en omzetten in nieuwe grondstoffen. Landbouw bestaat uit regeneratieve teelten met minder vee en meer bosakkerbouw, met lokale afzetmarkten en meervoudig ruimtegebruik. Er wordt voorzichtig geëxperimenteerd met ruimte voor de krachten van de natuur. Bosbranden kunnen worden voorkomen door een mozaïek te vormen, een natuurkracht die vaker gaat voorkomen door droogte. En we moeten weer leren leven met het water. We vergeten ondertussen de rijke cultuurhistorie en identiteit van ons landschap niet: de windmolen op Kinderdijk, de domtoren van Utrecht, het Evoluon van Eindhoven, de verdrinken dorpen van Zeeland.

N
—
V
—
T
—
L
—
—

Ontwerp de Toekomst

Twaalf interviews over het landschap van de komende eeuw

Inleiding	Michaël	Hanna	Mart en Thijs	Arita	Maike	Ziega	Dirk	Lieke	Peter	Roel	Steven	Shera

Klik op de afbeelding om naar de website te gaan.

<

≡

>

Colofon

Boek Dutch Landscape

Dutch Landscape is een introductie op het Nederlandse landschap voor iedereen die er voor studie, vak of liefhebberij mee te maken heeft. Grotendeels gemaakt door de mensen die er wonen, is het landschap van Nederland vooral een project, een work in progress, dat voortdurend aanpassing en onderhoud vraagt – al is het maar omdat het anders onder water loopt.

Het boek behandelt alle Nederlandse landschapstypen, van duinlandschappen tot veenontginningen, van zandgronden tot droogmakerijen. Het presenteert de geologische samenstelling van het land, het klimaat, de historische ontwikkeling van het landschap en de moderne ontwikkelingen zoals op het gebied van landbouw, waterbeheer en (natuur)recreatie.

De Nederlandse traditie van ruimtelijke ordening komt aan bod en de rol van natuur in stedelijk ontwerp, van parken en waterpleinen tot groene daken en tuinsteden. Ook typisch Nederlandse fenomenen als vinexwijken en de Floriade worden beschouwd vanuit de Nederlandse traditie van landschap maken.

Met diverse appendices en suggesties voor plaatsen om te bezoeken biedt dit boek de ideale introductie op het Nederlandse landschap voor studenten landschapsontworp, professionals en liefhebbers.

Door Han Lörzing en Alexandra Tisma. In samenwerking met NVTL en steun van Stichting NHBos, EFL Stichting en Prins Bernhard Cultuurfonds.

[Het boek is hier te koop.](#)

ACTIVITEITEN

Uitreiking Koninklijk Predicaat

2 februari 2023

Op 2 februari ontving de 100-jarige Nederlandse Vereniging voor Tuin- en Landschapsarchitectuur (NVTL) het Predicaat Koninklijk. De onderscheiding werd overhandigd bij Smartland landscape architecture door de heer A. Th. H. van Dijk, commissaris van de Koning van de provincie Noord-Holland aan NVTL-voorzitter en landschapsarchitect Ben Kuipers.

“De NVTL ziet het Predicaat Koninklijk als een blijk van waardering en erkenning voor het vakgebied in de afgelopen 100 jaar. Het markeert ook een startpunt voor de komende 100 jaar, waarin de ontwerpkracht van tuin- en landschapsarchitecten hard nodig zal zijn voor de landschappelijke en maatschappelijke opgaven waar we voor staan. En waarin de NVTL zich verplicht voelt om het voortouw te blijven nemen in de verdere ontwikkeling van het vakgebied. Een vereniging als de NVTL is daarbij een belangrijk vehikel voor samenwerking.”, zei Ben Kuipers, voorzitter van de NVTL in zijn dankwoord.

Aansluitend gaf voormalig Rijksbouwmeester en architect Floris Alkemade een inspirerende lezing over het landschap van de toekomst, het belang van verbeeldingskracht en de ‘noblesse oblige’ die het predicaat voor de NVTL met zich meebrengt.

[Meer informatie over 100 jaar NVTL.](#)

Feestelijke afsluiting jubileumjaar

16 mei 2023

We vierden met trots ons 100-jarig bestaan op 16 mei 2022 en sindsdien hebben we talloze activiteiten georganiseerd voor en door onze leden. Het was een jaar vol inspiratie en nieuwe connecties. Op 12 mei 2023 hebben we deze bijzondere mijlpaal feestelijk afgesloten in de Social Impact Factory in Utrecht met de ALV, de uitreiking van de NVTL Awards 2023, twee boekpresentaties en het project 'Ontwerp de Toekomst'. Tevens namen we afscheid van Ben Kuipers die 6 jaar lang voorzitter is geweest van de NVTL.

Excursie Dommelrode-Diependaal

14 april 2023

Op vrijdag 14 april 2023 organiseerde NVTL in samenwerking met de initiatiefnemers en de uitvoerders van het plan Sint-Oedenrode Zuid Klimaatrobuust organiseert NVTL op vrijdag 14 april 2023 een excursie naar de Dommelvallei. Met ruim 20 deelnemers verkenden we het project 'Sint-Oedenrode Zuid Klimaatrobuust'. Het was een geslaagde dag!

De aanleiding voor de excursie was de presentatie op 2 februari 2023 van voormalig Rijksbouwmeester en architect Floris Alkemade tijdens de uitreiking van het Predicaat Koninklijk. Floris Alkemade gaf een inspirerende lezing over het landschap van de toekomst en het belang van verbeeldingskracht met als voorbeeld het project in de Dommelvallei. Het project is op meerdere manieren een mooie illustratie van de mogelijkheden om het geheugen van het landschap aan te spreken in het kader van hedendaagse vragen. Het concept 'watermachines' kun je hier in de praktijk bekijken. Het concept is door Floris Alkemade, Cees van der Veeke en Joachim Declerck in het BrabantStadatelier van de Internationale Architectuurbienale Rotterdam. De initiatiefgroep MozaiekDommelvallei, gevormd door lokale vrijwilligers en betrokken overheden, heeft dit concept sinds 2015 ingezet in de vraagstukken die samenhangen met de klimaatopgaven in Sint-Oedenrode, een dorp waar de Dommel dwars doorheen slingert.

In Sint-Oedenrode Zuid is de openbare ruimte van de wijk Dommelrode recent opnieuw ingericht, in combinatie met de afkoppeling van het regenwater. Dat water vindt voortaan zijn weg naar het aangrenzende natuurgebied Diependaal, dat daardoor kan vernatten.

Vanuit Diependaal leidt het water naar de Dommel. In het plan is ingespeeld op historische landschapsstructuren en zijn paden verbonden tot nieuwe ommetjes. In de afgelopen jaren zijn hier ook landkunstprojecten gerealiseerd volgens het concept 'Duizendjarig Woud' van landschapsarchitect en kunstenaar Paul Roncken.

Excursie binnenstad Deventer door Vandersanden

22 juni 2023

Deventer is één van de oudste en best bewaarde steden van Nederland. De Hanzestad aan de IJssel kent een modern-monumentale sfeer met bijzonder gevels, historische kerken en eeuwenoude pleinen. Sinds de jaren '90 is de buitenruimte van de binnenstad flink aangepakt. Door een duidelijk leidmotief op te stellen voor de inrichting van de buitenruimte is een bijzondere samenhang tussen componenten ontstaan, met voldoende ruimte voor creatieve interpretatie door architecten en ontwerpers.

Samen met baksteenfabrikant Vandersanden, zelfstandig stedenbouw-historicus Daaf Ledeboer en Joeri Sowka van Buro Lubbers beschouwen en ervaren de deelnemers op 22 juni tijdens een excursie de transformatie van de buitenruimte. Op niveau van ontwerp, gebruiksfuncties, groen, materialen en detailleringen.

Summerschool 'Design the Future of the Wadden Coast

27 augustus t/m 1 september 2023

Op zondag 27 augustus arriveerde een groep van 30 internationale studenten van verschillende scholen uit Nederland in het Lage Noorden te Marrum voor de Summer School 'Design the Future of the Wadden Coast' in het kader van de Landschapstriennale. De studenten kwamen van verschillende opleidingen, waaronder (landschaps)architectuur, water- en kustmanagement, filosofie en ruimtelijk ontwerp. De studenten hebben zich gebogen over de toekomst van de Waddenkust van Den Helder tot aan het Oldambt, waarmee de Summer School de start was van de Panorama lijn van de Landschapstriennale 2023. Na een week verkennen, diagnose stellen, ideeën genereren en voorstellen ontwerpen werden op vrijdagmiddag 1 september 8 ideeën voor de toekomst van de Waddenkust gepresenteerd aan een groep professionals van onder andere de provincies, waterschappen, SBB en RCE.

De opgave waaraan gewerkt is tijdens de Summer School

Climate change is inevitable...

...so how can we adapt the Wadden Sea coastal area to become a future-proof, resilient, and biodiverse rich landscape...

...building upon the characteristics and values that define the quality of the Wadden Sea region?

De presentatie startte met een toelichting van Eric Luiten op PANORAMA, waarin de Summerschool een belangrijke schakel vormt tussen de Plannenparade en het Toekomstatelier NL2100 onder leiding van Jannemarie de Jonge. Vervolgens nam Annet Kempenaar ons mee door de week en lichtte toe hoe de studenten zijn ondergedompeld in het landschap en geïnspireerd zijn door experts die op verschillende momenten in het programma zijn langsgekomen. Bovenal is er goed samengewerkt tussen de verschillende disciplines die meededen aan de Summerschool.

Demissionair minister De Jonge op bezoek

13 september 2023

Woensdag 13 september bezocht demissionair minister Hugo de Jonge op uitnodiging van de BSNP/NVTL onder de titel ‘Ontwerpkrachtcentrale’ een groep landschapsarchitecten en stedenbouwers. Een initiatief met als doel de minister kennis te laten maken met de ontwerppraktijk.

Hoe kunnen we als vakgemeenschap van ruimtelijke ontwerpers, denkers en onderzoekers bijdragen aan de wederombouw van Nederland nu de contouren van de Nota Ruimte vorm krijgen? Een informeel gesprek met de kaarten op tafel in een poging de succesfactoren voor effectieve inzet van ontwerpkracht boven water te krijgen.

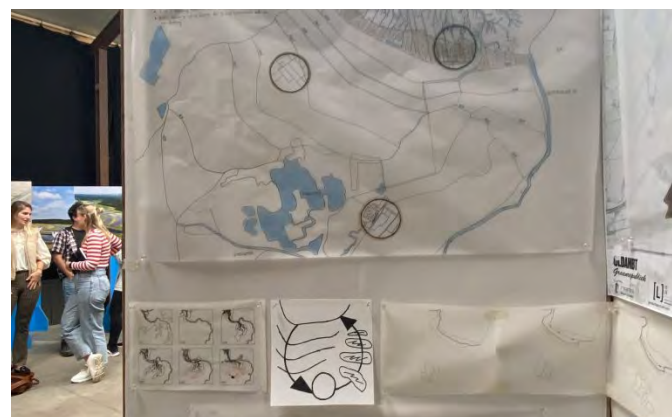
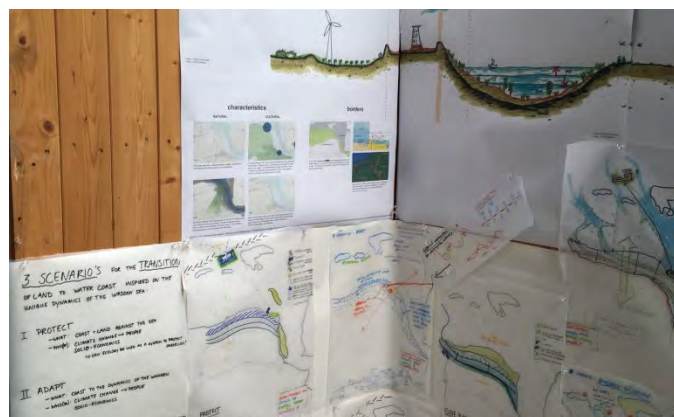
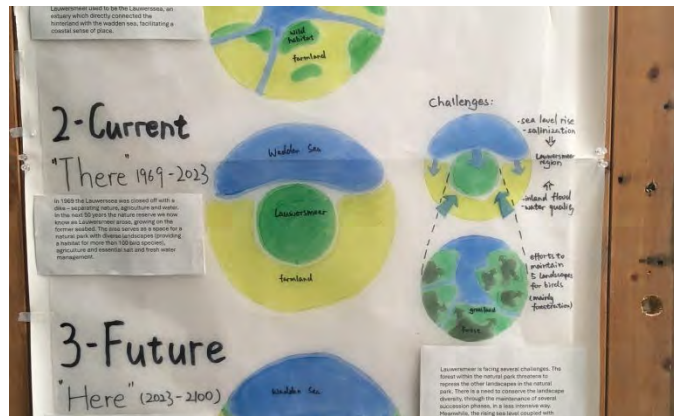
Aan de hand van een aantal praktijkcasussen ging het in het gesprek niet over de vraag OF en WAAROM inzet van ontwerpkracht nodig is, maar HOE je het organiseert en verankert in organisatiestructuren, besluitvorming en opdrachtgeverschap. Net als de minister is ruimtelijk onderzoek en ontwerp op zoek naar de koppelkansen in complexe materie en integrale aanpak van ruimtelijke, economische en sociale vraagstukken. Ontwerpkracht en –onderzoek vergroten niet alleen het voorstellingsvermogen, maar zorgen voor handelingsperspectieven en het kunnen schakelen tussen wenselijke, waarschijnlijke en mogelijke toekomsten.

Er werd gesproken over nut en noodzaak van lange termijn verkenningen (“de koplampen wat hoger afstellen”). En ontwerp niet als doel maar als middel om perspectieven voor bewoners te schetsen of door economische modellen te koppelen aan ruimtelijke inrichtingsvraagstukken.

Kan een integrale aanpak zoals bij Reeve-delta in Kampen ook bij andere locaties worden ingezet? Hoe kunnen meekoppelkansen (stikstof, energie, wateropgaven) op andere plekken worden ingezet? Biedt een perspectief voor een nieuwe stadsrand (Flux) en de aanpak van Sponsland kansen voor de Achterhoek of de Peel? En kan een leidraad voor de openbare ruimte in Groningen ook op andere schaalniveaus de verkoking doorbreken.

Lessen uit en eerdere trajecten zoals Ruimte voor de Rivier laten zien dat door ontwerp het niet alleen beter en mooier maar ook slimmer en efficiënter kan. Door ontwerpkracht aan uitvoeringskracht te koppelen ontstaat meerwaarde. Een pleidooi dat de minister ter harte heeft genomen. Hij werkt onverminderd hard door aan de ruimtelijke opgaven van ons land. Zijn passie en betrokkenheid voelen als een steun in de rug.

Met speciale dank aan Karres en Brands voor het gastheerschap. Dank aan de bijdragen van Ben Kuipers (initiatiefnemer NVTL), Joeri de Bekker (vz NVTL), Eric van der Kooij (vz BSNP), Lieneke van Campen en Jasper Nijveldt (Karres en Brands), Peter Veenstra (Lola), Gerwin de Vries (Flux), Deborah Lambert (Felixx), Mona zum Felde (Defacto), Harro Wieringa (Witteveen + Bos), Maurits de Hoog (coördinator What-if verkenningen), Gido ten Dolle en Renson van Tilborg (BZK)

NVTL op bureaubezoek

Sinds 2023 gaat Willemijn ter Hart, NVTL hoofd bureau, op bureaubezoek bij bureauleden. We vinden het belangrijk van gedachten te wisselen met bureaus die van elkaar verschillen in werkwijze, grootte, samenstelling en geografische ligging. Er wordt gesproken over hoe het gaat, wat verwachtingen zijn van het lidmaatschap, waar problemen en kansen liggen in het werkveld en wat men graag op een jaarprogramma ziet. Ook kijken we naar de rol van (jonge) architecten, ontwerpers en nieuwe technieken in de nabije toekomst.

Willemijn ter Hart is in 2023 op bezoek gegaan bij de volgende bureaus:

- [H+N+S Landschapsarchitecten](#)
- [Le Far West](#)
- [Strootman Landschapsarchitecten](#)
- [CB5](#)
- [Wing](#)

NVTL

HALLO!

©Bureau Strootman Landschapsarchitecten

PLATFORM ONTWERP NL

Platform Ontwerp NL

Inleiding

In 2022 op de Dag van de Ontwerpkracht lanceerde Hugo de Jonge het Programma Mooi Nederland en werd het [Platform Ontwerp NL](#) opgericht (een samenwerking NVTL, BNSP, BNA, BNI Beroepsvereniging Nederlandse Interieurarchitecten, Koninklijke NLI ingenieurs, Federatie Ruimtelijke Kwaliteit en Vereniging Deltametropool). Sinds de Dag van de Ontwerpkracht in 2022 is er achter de schermen hard gewerkt om dit platform vorm en inhoud te geven. Vanaf januari 2023 kwam dat proces in een stroomversnelling, waardoor het platform inmiddels ook slagkracht heeft om van serieuze betekenis te zijn. Ten behoeve van de ALV schetsen we in het kort de recente ontwikkelingen en de opzet van het platform.

Doel

Het Platform Ontwerp NL is opgericht om vanuit de vakwereld een bijdrage te leveren aan de grote verbouwing van Nederland. Het platform vormt hét adres voor ontwerpend onderzoek bij de transitievraagstukken. Het doel van Platform Ontwerp NL is het bevorderen en ondersteunen van de inzet van ontwerpkracht in de grote verbouwing van Nederland, het gesprek tussen betrokkenen hierover bevorderen en bij te dragen aan innovatie door ervaringen. Het wil knowhow, netwerk en kritische reflectie bieden door de inzet van verbeeldingskracht en door middel van kennisontwikkeling en ontwerpend onderzoek bij te dragen aan innovatie en stimulering van het maatschappelijk debat over de toekomst van Nederland. Het is de bedoeling een duurzame constructie te bouwen waarin ontwerpend Nederland de benodigde bijdragen kan leveren aan de transitieopgaven op de middellange en lange termijn.

Activiteiten

Het Platform Ontwerp NL organiseert in 2023 verschillende activiteiten, te weten:

1. COP-bijeenkomsten. Duo's van ruimtelijk ontwerpers en andere experts met interesse in

ontwerpend onderzoek worden gevraagd om het proces van de provinciale voorstellen te volgen, te reflecteren op de betekenis van het ontwerpend onderzoek en hun bevindingen te bespreken met een breder community of practice. Resultaten worden gepresenteerd op de Dag van de Ontwerpkracht.

2. Dag van de Ontwerpkracht. Organisatie van een congres. 4000 genodigden, 500 bezoekers, meer dan 30 sprekers. Naast inspiratie ook reflectie en debat met maatschappelijk veld en ontwerpers over voortgang in en rond ruimtelijke verkenningen op rijks, provinciaal en gemeentelijk niveau. Hoe ziet de ruimtelijke puzzel eruit en waar liggen verantwoordelijkheden, ruimtelijke perspectieven en vervolgstappen.

3. Uitreiking Prijs van de Ontwerpkracht. De jaarlijks uit te reiken prijs voor de persoon of instelling die de ontwerpkracht bij transitievragen in het afgelopen jaar heeft verstrekt. Resultaat media-aandacht voor ontwerpkracht, uitreiking vindt plaats op de Dag van de Ontwerpkracht.

4. Uitwerking van een serie ontwerpverkenningen. Gevraagd wordt om een bijdrage te leveren een toekomstverkenning op basis van een aantal what if vragen richting 2100. Deze what if vragen zullen gericht zijn op systeemtransitie van stedelijke regio's, met 2100 als referentiejaar. Resultaat is een ruimtelijke verbeelding die inzetbaar is in het maatschappelijk debat. Dus geen abstracte schema's of 2D kaarten maar ervaarbare beelden op ooghoogte, in doorsneden en vanuit vogelvluchtperspectief.

5. Quicksan van reeds uitgevoerde toekomstverkenningen en reflectie Parallel aan de serie ontwerpverkenningen zal een quickscan van gerealiseerde toekomstverkenningen en methodieken van onderzoekinstellingen en andere organisaties geanalyseerd en de makers ervan geïnterviewd. Het gaat dan bijvoorbeeld om de Toekomstverkenningen 2050 van het PBL, Nederland 2120 van de WUR, Land met een Plan van KuiperCompagnons, Toekomstatelier NL 2100 van het CRa, Urban Futures (UU), Deltaprogramma en werken met adaptatiepaden (Deltares), etc. Al deze toekomstverkenningen zijn van grote waarde om het denken over de toekomst op te rekken en inzicht te geven in wat dat betekent voor het hier en nu en de koers die we moeten inzetten. Het definiëren van overeenkomsten, verschillen, kennishiaten, maar zeker ook rode draden helpt hierbij. Deze

analyse wordt ook benut om de verkenningen te verrijken en onderzoeksvragen te definiëren voor het vervolg dat zal lopen van het najaar 2023– juli 2024. De activiteiten voor deze volgende periode moeten nog worden uitgewerkt.

Samenwerking ministerie van BZK

Het Ministerie van BZK heeft aangegeven een startsubsidie voor het Platform Ontwerp NL ter beschikking te willen stellen inclusief een bijdrage aan de Dag van de ontwerpkracht, deels op basis van 50% cofinanciering. Deze subsidie wordt ook ingezet voor de opzet van Communities of Practice. In het voorjaar van 2023 wordt een proces van reflectie ingezet op de 12 Provinciale Voorstellen en de onderliggende ontwerptrajecten, gekoppeld aan de opbouw van Communities of Practice rond de drie NOVI/Mooi Nederland–thema's: landschap, energie, verstedelijking (zie activiteit 1). Drie duo's (van een ontwerper en een opdrachtgever/planoloog) volgen vanaf april 2023 het proces van de provinciale voorstellen, delen hun observaties in tussentijdse CoP-bijeenkomsten met ontwerpers en opdrachtgevers en presenteren hun bevindingen in parallelle werksessies op de Dag van de Ontwerpkracht. De actie borduurt voort op de uitwisseling zoals die door de Vereniging Deltametropool in de afgelopen maanden vormgegeven is rond de provinciale trajecten. Bovendien wordt een samenwerking vormgegeven met andere initiatieven, waarin rond specifieke thema's CoP's geformeerd zijn/worden, zoals rond de RES's en Windenergie en Landschap. Het platform is daarnaast met het Ministerie van BZK in gesprek gegaan om door middel van zelfstandig uit te voeren lange termijn ontwerpverkenningen bij te dragen aan het verwezenlijken van de ambities van Mooi NL en daarmee tevens bij te dragen aan de ontwikkeling en innovatie van ontwerpkracht en de beroepssector (zie activiteit 4). Voor het agenderen van de grote veranderingen die spelen op de lange termijn is er behoefte aan het in beeld brengen van mogelijke toekomst in 2100. De transitie die onze leefomgeving zal doormaken is de kern van de verkenning. Hierbij wordt in eerste instantie geen scenariomethode gehanteerd maar bestaat de methodiek uit het uitwerken van eenduidige, (relatief) beknopte "what-if"-vragen.

Platform Ontwerp NL en Stichting Ontwerp NL

Voor het uitzetten van ontwerpverkenningen zal een aparte stichting worden opgericht. De nieuwe stichting kan opdrachtgever zijn voor het uitzetten van ontwerpverkenningen en bredere scenarioverkenningen en sturen in de beoogde resultaten. Met de oprichting van de stichting is het mogelijk de (vak)verenigingen achter het platform los te koppelen van de risico's en belangenverstrengeling die zouden kunnen voortkomen uit een rol als opdrachtgever. 'Ontwerp NL' wordt daarmee een zelfstandige stichting met een bestuur en adviesraad. Het traject met de ontwerpverkenningen functioneert ten minste de komende twee jaar. Voor het Platform Ontwerp NL is, afhankelijk van het succes, een langere doorlooptijd gewenst.

Dag van de Ontwerpkracht 2023

Op 6 juli vond in Rotterdam de tweede Dag van de Ontwerpkracht plaats, georganiseerd door Platform Ontwerp NL. Belangrijke thema's op de drukbezochte bijeenkomst van, voor en door ruimtelijke ontwerpers en aanverwante disciplines: systemisch denken, backcasting en integraliteit, de sturende ondergrond en ontwerpkracht die richting geeft aan de ruimtelijke kwaliteit van toekomstig Nederland. Adriaan Geuze sprak zich uit over de weg naar die kwaliteit: via de werkelijkheid, niet via modellen, beleid en metaforen. Riek Bakker ontving de POK-bokaal (Platform OntwerpKracht Bokaal) voor haar oeuvre – en voor haar talent om mensen achter een opgave te scharen.

Die bokaal kreeg Bakker aan het einde van de Dag van de Ontwerpkracht uitgereikt door BNSP-voorzitter Eric van der Kooij en Gijs van den Boomen, directeur en hoofdontwerper van KuiperCompagnons. Het tweetal overhandigde de prijs namens de zeven beroepsverenigingen in Platform Ontwerp NL: "Dit is niet een prijs voor het beste plan, maar voor degene die ons vak in positie heeft gebracht en voor ons vak veel betekend heeft. Ontwerpkracht is meer dan plaatjes en kaarten, meer dan een maquette en mooie renders. Ontwerpkracht gaat ook over strategisch intellect, en de manier waarop je je propositie kan overbrengen aan anderen, ontwerpers in hun kracht kan zetten en kan laten shinen. Riek Bakker is de persoon achter een aantal sleutelprojecten in ons land, projecten die ons land hebben gevormd, zoals de Kop van Zuid, Utrecht City Project, Strijp S en Leidsche Rijn. Riek is een voorbeeld voor ons allemaal, ze is één van ons en had tegelijkertijd ook aan de opdrachtgeverskant een enorme impact."

Riek Bakker ontvangt POK-bokaal

'Integraal, daar ben ik van'

Riek Bakker onderstreepte dat het kweken van vertrouwen enorm veel heeft bijgedragen aan het realiseren van de plannen die ze tekende en begeleidde: "Ik ben ontwerper, maar als de omgeving en het publiek niet meegaan en bediend worden, gaat het nooit gebeuren. Een plan gaat altijd ook over alle groepen die er bij betrokken zijn. Integraal, daar ben ik van; regelen, vertrouwen opbouwen, vertellen 'Het zou zus of zo kunnen, maar jullie moeten mij helpen'. Dat mensen daardoor hun tegenstand lieten varen en jou en je plan gingen dragen – dat was een grote ontdekking in mijn leven. En die is nooit meer weggegaan."

Waarde toevoegen

De Dag van de Ontwerpkracht in het Rotterdamse Theater Zuidplein werd geopend door Hermineke van Bockxmeer, concerndirecteur stadsontwikkeling van de gemeente. Zij herinnerde eraan dat Rotterdam al meteen na de Tweede Wereldoorlog aan de stad bouwde met vernieuwende ontwerpstudies: "En 75 jaar later zetten we ontwerpkracht nog steeds in als basis om samen stad te maken, om Rotterdam als publieke stad vorm te geven. Na de wederopbouw, gaat het nu om de wederombouw, om verdichten en vervlechten, om het realiseren van een compacte en duurzame stad, productief en gezond, een stad waarin nieuwe plannen niet alleen ruimte innemen, maar ook waarde toevoegen."

Hermineke van Bockxmeer, concerndirecteur stadsontwikkeling van de gemeente Rotterdam

15 minute city

Een voorbeeld van zo'n plan is Hart van Zuid, de gebiedsontwikkeling die wordt uitgevoerd door Heijmans. Projectdirecteur Wouter van den Braak schetste hoe hier in twintig jaar tijd zestig hectare stad transformeert: "Tien jaar geleden was hier de auto extreem dominant, het gebied was naar binnen gekeerd, niet sterk. Wij zetten de voetganger op de eerste plaats, maken het gebied duurzaam en gezond, met veel nieuwe functies en verbindingen naar de omliggende wijken – een 15 minute city. De basis is op orde gebracht, de komende tien jaar bouwen we hier aan een tweede centrum van de stad voor zo'n 200.000 tot 210.000 inwoners en vliegwielen voor de rest van Rotterdam-Zuid."

Relevantie aantonen

Ter inleiding op de lezing van keynote spreker Adriaan Geuze herinnerde Eric van der Kooij namens Platform Ontwerp NL aan het waarom van de Dag van de Ontwerpkracht: "Met onze verbeeldingskracht moeten we een adviserende rol spelen in de samenleving, tot aan de politieke besluitvorming toe. Daarvoor moeten we wel onze relevantie aantonen en zorgen dat de ontwerpkracht en verbeeldingskracht die we hier vandaag laten zien landt in de Nota Ruimte."

Die Nota Ruimte kwam in de lezing van landschapsarchitect en West 8-eigenaar Adriaan Geuze onmiddellijk ter sprake: "Er is besloten de ruimtelijke ordening op te pakken met een nieuw ministerie. De minister is echt een can do man. Maar: woondeals als mantra? Dat is totaal onbegrijpelijk als je iets weet van de Nederlandse traditie van plek. Het is jaren dertig Sovjetstijl: met een getal de materie bezweren. NOVEX, Nota Ruimte, Omgevingswet: de overheid weet zich in de werkelijkheid geen raad."

Landschapsarchitect Adriaan Geuze

De 'Operationele Mensch'

Dit tijdsgewricht gilt om een nieuw ministerie van ruimtelijke ordening, aldus Geuze, die zes suggesties voor dat ministerie presenteerde, zes posities voor de ruimtelijke ordening, uitgedacht samen met Paul Gerretsen van de Vereniging Deltametropool: "Kies voor een systemische benadering voor grote opgaves. Laat opgaven voor complexe domeinen en lange termijn opgaves verlopen via het ministerie. Maak aparte wetgeving. Zorg voor besluitvorming en verantwoording in het parlement, en voor implementatie onder rijksdiensten met regionale kantoren, als operationele organisaties."

En, tenslotte: leg het in de handen van de 'Operationele Mensch', de ingenieur, de econoom. Geuze: "We zijn de legitimatie van de ruimtelijke ordening kwijtgeraakt, dat is een democratisch deficit. We moeten even weg van het idee van NOVEX en Nationale omgevingsvisie. Ga uit van de werkelijkheid in plaats van het model, het beleid, de metaforen, de procedures, de twee- a driewekelijkse kamerbrieven. We hebben een macro-economische strategie nodig, een systemische benadering voor de grote opgaven. Die opgaven zijn complex, daar moet je een generatie lang aan werken en je moet ze operationeel maken op basis van een macro-economische analyse. Ik ben optimistisch: de minister wil regie, wij hebben een recept."

Hoe bereik je integraliteit?

Een van de vier masterclasses van de ochtend was gewijd aan dat systemisch denken: "Regionaal perspectief: hoe bereik je integraliteit", gemodereerd door Desiree Hoving. Zij trapte af

met de vraag aan de zaal: wat is dat nou eigenlijk, integraal? Een van de antwoorden van de deelnemers: “Het omarmen van de complexiteit, daar in durven duiken om de juiste keuzes te maken. Integreren begint met experimenten, met aanrommelen met een groot doel voor ogen.”

Of dat in de praktijk ook zo uitpakt, werd in de masterclass belicht met twee voorbeelden uit de praktijk. Luc van Doesum was als programmamanager klimaatadaptatie betrokken bij het vormgeven van het klimaatbeleid van acht gemeentes in De Peel, in de regio Limburg Noord. Dat beleid was voorheen sterk versnipperd: “Dat hebben we beter opgetuigd door gebiedsgericht te gaan werken, vanuit het landschap en vanuit de samenhang van opgaven. Samen met Ruimtevolk deden we een pilot: hoe bouw je het verhaal van het gebied op? Die analyse was nodig als onderlegger voor het gesprek over de identiteit van het gebied.”

Op basis van de landschapsanalyse kwamen er drie scenario's, met in het kielzog perspectieven ten aanzien van onder andere water, klimaat en landbouw. Van Doesum: “Vervolgens kwamen we er achter dat het economische verhaal net zo belangrijk is. Daarom koppelen we het ruimtelijk perspectief aan het economisch perspectief. Zo kunnen we transitie verbinden en zorgen dat ze elkaar versterken.”

Backcasting

Heleen Mollema, planoloog bij de gemeente Den Haag liet zien hoe die integraliteit in de Kennisregio aan Zee een rol speelt. De Zuid-Hollandse kennisregio met de steden Leiden, Delft, Zoetermeer en Den Haag bezit

topuniversiteiten, heeft prachtige binnensteden en een ligging aan de kust – maar de brede welvaart blijft achter. De aanpak – met 59 tafels – is nog erg sectoraal, maar, zo Mollema: “80 procent is opgavegericht.” Rode draad binnen de kennisregio: samenwerken aan een breed gedefinieerd en breed gedragen ruimtelijk-economisch toekomstperspectief: “Sleutels tot integraal samenwerken zijn inhoud, proces en tijd, met een breed gedragen verhaal en een coalition of the willing als gemeenschap waarmee we het willen doen, inclusief jongeren.”

De Kennisregio aan Zee koppelt daarbij het heden aan de toekomst. Mollema: “Onderscheidend is dat wij aan backcasting doen. We beginnen vanuit een toekomstperspectief en kijken wat we daar dan nu voor moeten doen. Daar is ontwerpend onderzoek als instrument voor nodig.”

Rotterdamse toets

Twee andere ochtendmasterclasses hadden een sterke Rotterdamse toets, gewijd als ze waren aan de toekomst van naoorlogse wijken en de rivier als motor voor kwaliteit in de stad. De vierde en laatste masterclass in de ochtend ging in op de What-If verkenningen waarin de ontwerp bureaus IMOSS, MVRDV en Feddes/Olthof mogelijke toekomst voor de stedelijke regio's uitdiepten en vergezichten voor het jaar 2100 verbeeldten. Die verkenningen waren later op de Dag van de Ontwerpkraft vertrekpunt voor een gesprek over ruimtelijke kwaliteit met Directeur Generaal Ruimtelijke Ordening Marjolein Jansen.

We gaan hier nooit meer weg

In de middag konden bezoekers deelnemen aan een van de drie middagmasterclasses; over verstedelijking en landschapsontwikkeling in de regio, over dorps verdichten en over het sturend maken van water en bodem.

Over dat laatste thema bogen zich Stijn Koole (landschapsarchitect en partner bij BoschSlabbers), Mona zum Felde (stedenbouwkundige bij Defacto), en Marco Hoogvliet (adviseur stedelijk water en bodemsystemen bij Deltares).

Hoogvliet lijstte zijn visie op het thema in met twee spreuken op Delftsblauwe tegeltjes. Te beginnen met een spreuk ‘van RWS’: “We gaan

hier nooit meer weg, en we maken het nog mooier ook.” De Deltares-adviseur stelde dat de urgentie om klimaatverandering nu al mee te nemen in gebiedsontwikkeling nog niet voldoende wordt gevoeld. Er zijn nationale kaders nodig over het waar en hoe, om op een goede manier te bouwen: “Breng zekerheid en onzekerheid over klimaatverandering tot uiting in ruimtelijke duiding van gebiedstypes, waarvoor passende ontwikkelstrategieën voor woningbouw kunnen worden gemaakt.”

Water en bodem bepalen de geschiktheid voor functies, wat zich sterker zou moeten uiten in kosten en (regeneratieve) grondwaarden, aldus Hoogvliet: “Geschiktheid, kosten en waarde spelen op alle schaalniveaus. Maak die geschiktheid onderdeel van een maatschappelijk grondbeleid en pas op voor speculatie met de schaarse ‘goede’ hectares. Breng besluitvorming op gang door te beginnen met onvermijdelijke ruimtereserveringen voor (toekomstige) aanpassingen in het watersysteem. Langs waterkeringen, langs hoofdwatgangen en boezem, nabij kunstwerken, in het veenweidegebied, buitendijks, in de laagste delen van polders, in de kustzone van zeekleipolders en binnendijks langs de grote rivieren.”

(Fiets) excursies AM, Heijmans, BPD en Gemeente Rotterdam.

Ga niet wachten

Toekomstig ruimtegebruik in ‘ja, mits’ en ‘nee, tenzij’ gebiedstypen vraagt om een combinatie van ontwerpkraft en niet-standaard vormen van financiering en gebiedsontwikkeling. Maar de grens tussen ‘door water en bodem gestuurd’ en

‘water en bodem sturen’ is niet scherp. Hoogvliet: “Dankzij ontwerp en techniek kunnen we overal bouwen. Maar wanneer moet je dat niet meer willen? Ga niet wachten op wet- en regelgeving, geboden en verboden over waar te bouwen, neem zelf ook verantwoordelijkheid. Weeg afwenteling (in ruimte en tijd, tussen partijen en functies) en stimuleren van herstel.” Het slotakkoord kwam in de vorm van een tweede tegeltje, met de door Hoogvliet zelfgeschreven spreuk: “Door ons meer te voegen naar water en bodem, hoeven we hier nooit meer weg.”

What-if verkenningen

De What-if verkenningen waren het middelpunt van het gesprek van dagvoorzitter Andrea van Pol met Directeur Generaal Ruimtelijke Ordening Marjolein Jansen, tijdens het middagprogramma van de Dag van de Ontwerpkraft. BNSP-voorzitter Eric van der Kooij lichtte de betekenis van de drie verkenningen vooraf toe: “In opdracht van het Ministerie van BZK selecteerde de Stichting Ontwerp NL deze drie bureaus voor het maken van weloverwogen schetsen vanuit aannames over onze toekomst, voor het maken van beelden die we nodig hebben om het maatschappelijk debat te kunnen voeren over keuzes die we nú moeten maken. Met verkenningen als deze wil Stichting Ontwerp NL ontwerpend onderzoek gebruiken om innovatieve oplossingen aan te dragen voor de grote opgaven, waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet in het geding komt, maar juist wordt versterkt.”

Leven met langzame transitie

Senior associate Sanne van Manen pitchte de What-if verkenning van MVRDV: Oost west droog nat. Als toekomstmatrix hanteerde MVRDV: maximale klimaatverandering, 24 miljoen inwoners, meebewegen met bodem en water, het optimaliseren van de bestaande voorraad, afzien van verdere verstedelijking, geen sloop, sturen op een ecologische footprint en op de reductie van die footprint. Daaruit rolde een Zandstad in Oost-Nederland en een Veenstad in het westen. In dat laatste gebied koos MVRDV voor landbouw met natte teelt en het beschermen en vergroenen van kernen. In de na-oorlogse wijken draait het in 2100 volgens MVRDV om leven met de waterbeschikbaarheid. Van Manen: “We moeten het water toelaten en leren leven met langzame transitie.”

Voor Zandstad schetste MVRDV een toekomst met maximaal verdichten, herbeboste stadsranden, vergroende na-oorlogse wijken, intensieve vertical farming op bedrijventerreinen en herbebossing aan de beekdalen. Belangrijkste lessen van MVRDV: zet ontwerpkracht maximaal in, betrek het publiek en gebruik toekomstdenken om voorbij korte-termijn-polarisatie te komen.

Nu handelen voor 2100

Landschapsarchitect en stedenbouwkundige Serge Vonk lichtte de What-if verkenning van IMOSS toe: Op t zand / in de rivier. Vonk: “Belangrijk is het handelingsperspectief nu; als alles in 2100 nieuw staat, moeten we daar nu over nadenken, want die toekomst realiseren neemt tijd in beslag.”

IMOSS acht het onwaarschijnlijk dat we straks allemaal op de zandgronden wonen, stelde Vonk: “We moeten ons opnieuw uitvinden als deltabewoners en de inzichten daarvan nu ruimtelijk vertalen in huidig en toekomstig – ruimtelijk – beleid. We zijn deltabewoners, maar met een nieuwe opgave. In de archetypische stad ligt de stadskern op een hoge oeverwal, de 19de eeuwse uitbreiding ligt ook goed, maar de latere uitbreidingen niet. Daar, in die lagere komgebieden, liggen de opgaven. Wij denken aan een stadsoverlaat in die komgebieden, en daarmee aan een retentiegebied. Daaruit ontstaat een nieuwe stedelijkheid, met een leven in droge en natte momenten.”

Onderdeel van het natuurlijk systeem
Ook landschapsarchitect Yoran van Boheemen van Feddes/Olthof dook de geschiedenis in om vooruit te kijken. Hij wees naar de verbeteringen van de afgelopen honderd jaar, op allerlei fronten: “De afgelopen eeuw was die van de ingenieurskunst, maar we lopen tegen de grenzen van het ecosysteem aan. De komende eeuw wordt die van de biologie, waarin we meer de gradiënten van het landschap benutten, meer ontwerpprincipes baseren op kringlopen, op symbiose. We gaan meebewegen – wat niet hetzelfde is als terugtrekken. We worden weer onderdeel van het natuurlijk systeem.”

De conclusies uit de What-if verkenning van Feddes/Olthof: maak water en bodem sturend,

en gebruik de variatie. Het nieuwe groeit uit het oude. Van Boheemen: “De Randstad blijft bestaan, maar ga uit van inbreiding in de steden. Uitbreiding kan alleen in klimaatadaptieve vorm.”

De zandgronden kunnen een hoop aan, stelt Feddes/Olthof: “Maar investeer in het landschap, in een gezond agrarisch systeem dat tevens het ecosysteem beheert. Sluit de kringlopen, zo klein als mogelijk en groot als noodzakelijk. Geen kunstmest, geen krachtvoer, geen uitstoot, geen uitputting. Maak de mens weer onderdeel van die kringloop.”

Landschapsarchitect Yoran van Boheemen van Feddes/Olthof

Grip op de golf van verkenningen

Stedenbouwkundige Maurits de Hoog bracht op de Dag van de Ontwerpkracht overzicht aan in de talloze ruimtelijke verkenningen die vakgenoten de afgelopen decennia opstelden. Het onderzoek, dat hij samen deed met Shailaja Shah van Vereniging Deltametropool, gaat uitmonden in een publicatie die die verkenningen in kaart brengt en rubriceert – als handvat voor anderen. Hij pleitte onder andere voor een duidelijke afbakening van de betekenis van begrippen als plan, strategie, visie, perspectief en scenario's en een onderscheid tussen uitvoeringsgerichte en verkennende lange termijn studies. De Hoog haalde de What-if verkenningen aan als studies ‘naar de extreme opgaven waar we ons op moeten voorbereiden’.

Rijksbouwmeester en CRa-voorzitter Francesco Veenstra onderstreepte aansluitend het belang van ontwerpkracht bij het maken van scherpe keuzes en complimenteerde BNSP, NVTL en Vereniging Deltametropool met het oprichten van

de Stichting Ontwerp NL en het initiatief voor de What-if verkenningen.

Saskia van Stein, directeur van IABR en drijvende kracht achter het Ministerie van Maak pleitte ervoor dat de ruimtelijke ontwerpers zich verbinden aan de maatschappelijke opgaven: “Met verbeeldingskracht kunnen we voorsorteren op wat komen gaat. En misschien moeten we daarbij gaan van ontwerpkracht naar ontwerp zacht – goed luisteren naar en integraal benaderen van de bestaande omgeving.”

Directeur Generaal Ruimtelijke Ordening Marjolein Jansen

Verbeeldingskracht in de Nota Ruimte

In een reactie op de What-if verkenningen stelde Directeur Generaal Ruimtelijke Ordening Marjolein Jansen dat de ruimtelijke ordening een cyclisch proces is: “Dat zie ik in de pitches: terug in de tijd om te extrapoleren naar de toekomst. We staan op schouders.” Jansen benadrukte het belang van een integrale aanpak: “Nederland is te klein om dingen naast elkaar te doen.” Zij pleitte voor de kracht van de ondergrond – en van communities: “We bouwen geen huizen om huizen te bouwen, maar om gemeenschappen te stichten.”

Jansen ziet in de Nota Ruimte een grote rol voor verbeeldingskracht als in de What-if verkenningen: “We zijn het aan de volgende generaties verplicht om met ontwerpkracht, boven de kabinetten uit, de grote vraagstukken aan te pakken – kijkend naar 2030, 2050 en 2100. Daar willen we de verbeeldingskracht in de nota hebben. Het belangrijkste bij de verbeeldingskracht is daarbij naar mijn mening die menselijke kant. Kijk naar die communities; alles

wat je nu neerzet is bepalend voor de samenleving van de toekomst.”

Platform Ontwerp NL: Edward Schuurmans (Vice-voorzitter BNA), Koos Seerden (Bestuur/ Penningmeester NLingenieurs), Paul Gerretsen (Agent Verenging Deltametropool), Eric van der Kooij (Voorzitter BNSP), Taco Hylkema (Voorzitter BNI), Flip ten Cate (Directeur Federatie Ruimtelijke Kwaliteit), Joeri de Bekker (Voorzitter NVTL), Andrea van Pol (Moderator).

Foto's: Thijs ter Hart
Verslag: Hans Fuchs

Publicatie Quickscan

Het platform heeft samen met stedenbouwkundige Maurits De Hoog en Shailaja Shah (Vereniging Deltametropool) een overzicht en analyse gemaakt van de verschillende ontwerpverkenningen van de afgelopen jaren (2016 – 2023). Dit essay doet verslag van deze analyse.

Er is naar gestreefd de belangrijkste thema's voor de langere termijn te destilleren, lacunes in het ontwerpend onderzoek te identificeren en de volgende stappen in het werk van Platform Ontwerp NL te verduidelijken.

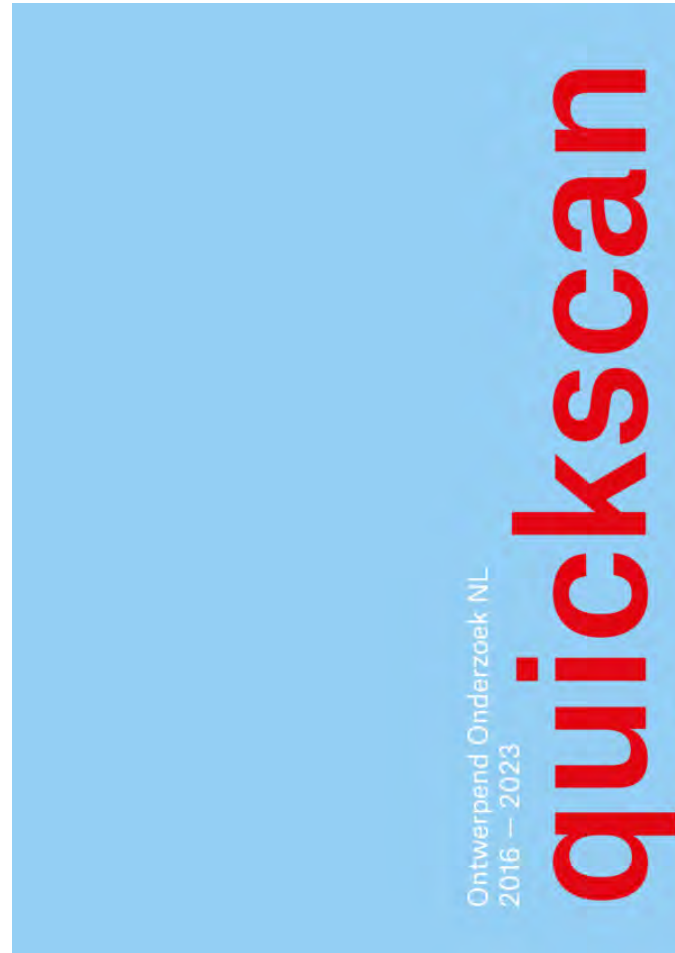
De Challenge Landschap 2070 van de RLI vormde de aanleiding voor een groot aantal ontwerpverkenningen, zeer divers qua thema, schaal, planningshorizon en aanpak. Een quickscan leverde meer dan 400 voorbeelden op.

Het promotieonderzoek Dutch New Worlds van Christian Salewski uit 2012 biedt goede aanknopingspunten om grip te krijgen op deze veelheid. In zijn beschrijving van scenariostudies in de Nederlandse planningspraktijk in de periode 1970–2000 onderscheidt hij verschillende soorten toekomstbeelden: visie, trend, scenario en utopie/dystopie. Deze toekomstbeelden dienen zeer verschillende doelen.

Salewski's onderscheid is voor dit onderzoek verder uitgebreid. De concepten zijn gebruikt om een overzicht te construeren waarin de verschillende voorbeelden van research by design zijn opgenomen.

De Quickscan is een werk-in-uitvoering. Het platform is van plan om het onderzoek te blijven updaten. Stuur uw suggesties / aanvullingen van de werken naar Shailaja Shah.

[Lees de Quickscan hier.](#)

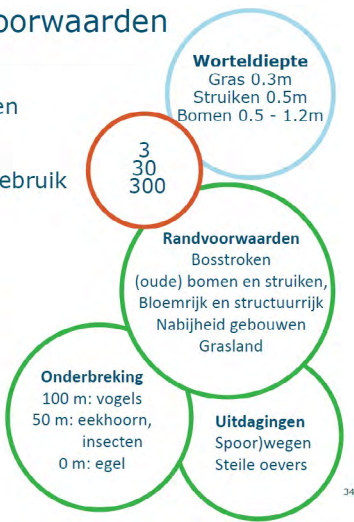
COMMISSIE VAKONTWIKKELING

TKI project Eco-Systeem-Stad

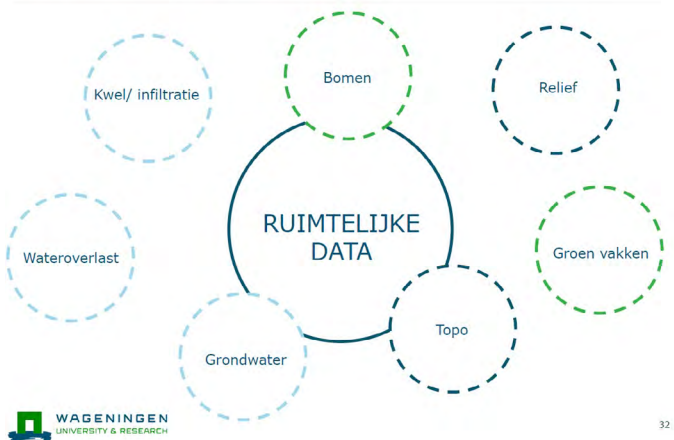
Ontwerp doelen & voorwaarden

- Benut systeem kenmerken
- Verbind groen & blauw
- Multifunctioneel ruimte gebruik

- Reduceer wateroverlast
- Reduceer droogtestress
- Reduceer hittedeductie

Samen aan de slag

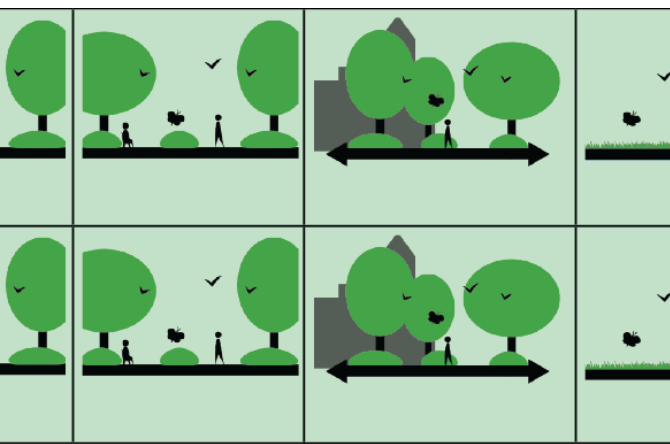
32

De NVTL is een aantal samenwerkingen aangegaan m.b.t. de klimaatontwikkelingen en opgaven voor groen in de stad.

Het TKI project Eco-Systeem-Stad richt zich op de vraag hoe er een balans gecreëerd kan worden in de waterbehoefte van functioneel groen en de beschikbaarheid van water in de klimaatbestendige en natuurinclusieve stad. Hierbij houden we rekening met de geografie van de ondergrond, specifieke soorteigenschappen gerelateerd aan droogteresistentie en wegen we kosten en baten van passende en effectieve (technologische) oplossingen zorgvuldig af. Doel is te komen tot een bruikbare toolbox voor het ontwerp van stedelijk groen met meerwaarde.

Project SIGS

Een tweede project waarin we met onderzoekers en 11 steden onderzoeken wat vergroening te weeg brengt maar ook wat er nodig is, het project Succesvol Implementeren Groene Stadsontwikkeling (SIGS) ; een project dat werkt aan een betere implementatie van functioneel groen in projecten voor stadsvernieuwing en stadsuitbreiding. Het doel is om stedelijke professionals van de juiste kennis te voorzien, zodat de integratie van groen in de stadsontwikkelingsprocessen verbetert. (welke ruimte heeft een boom nodig om oud te worden, hoe kan je een hittestressvrije stad maken, etc.) -> Toolontwikkeling.

Stedelijk Interieur Congres 2023 in Leiden

14 september 2023

Verslag door gemeente Leiden

Leiden was gaststad voor het jaarlijkse Stedelijk Interieur Congres. Het thema van deze congreseditie was: 'De gezonde stedelijk leefomgeving': onder- en bovengronds verbonden.

Begin dit jaar werd Aviva Schulze, ontwerper van de afdeling Duurzame Leefomgeving, benaderd met de vraag of Leiden gaststad wilde zijn van dit congres dat draait om de nieuwste inzichten over de inrichting van de openbare ruimte. Binnen de afdeling Duurzame Leefomgeving werken ontwerp- en beleidscollega's samen aan een zo goed mogelijke inrichting van de openbare ruimte. Dit doen ze vanuit de grote opgaven voor de openbare ruimte, zoals klimaat en biodiversiteit, energietransitie, circulaire economie en water- en bodemsturend.

De dag startte met een introductie door wethouder Ashley North en een paar lezingen van externe partijen die het thema van het congres raakten. Koos Biesmeijer, directeur van Naturalis hield een verhaal over natuur in de stad. Daarna was er tijd voor workshops en praktijkexcursies. Ontwerpers van de afdeling Duurzame Leefomgeving namen bezoekers van buiten mee naar de Gasthuiswijk, Noorderkwartier-Oost, de Langegracht en het Singelpark, terwijl de beleidsmedewerkers vertelden over de Leidse Ladder, het stappenplan voor circulariteit in openbare ruimteprojecten.

Naast medewerkers van Leiden waren er ook medewerkers van andere gemeenten of adviesbureaus die workshops gaven. Zo kwam de gemeente Almere vertellen over het masterplan Ondergrond voor het gebied Almere Pampus en waren er meerdere workshops, van o.a. NVTL, over het toepassen van bomen in de stad en over duurzame straatinrichting.

Geheugen van het Ontworpen Landschap

16 november 2023

Op 16 november vond de bijeenkomst Geheugen van het Ontworpen Landschap #1 plaats in de Tolhuistuin in Amsterdam, georganiseerd door het Nieuwe Instituut. De bijeenkomst vormt de start van een serie publieke gesprekken om, samen met het werkveld, zo veel mogelijk input te verzamelen over aspecten van het archiefvraagstuk rondom de archivering van tuin- en landschapsarchitectuur, én mogelijke oplossingsrichtingen.

Verslag door Linda Köke

Moderator Andrea van Pol geeft een introductie op wat in deze bijeenkomst allemaal aan bod zal komen. Naast de sprekers nodigt van Pol het publiek nadrukkelijk uit om input te leveren en vragen te stellen over de manier waarop archieven van tuin- en landschapsarchitectuur bewaard zouden moeten worden. Het aanwezige publiek is zeer divers: zo zijn er veel landschaps- en tuinarchitecten in de zaal, maar ook onderzoekers. Daarnaast zijn er vertegenwoordigers van diverse archieven in Nederland, en ook enkele beleidsmedewerkers.

Josien Paulides, zakelijk leider van het Nieuwe Instituut licht kort toe wat de aanleiding is van deze opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan het Nieuwe Instituut. Nieuwe Instituut is verantwoordelijk voor de nationale collectie voor architectuur en stedenbouw. De archivering van tuin- en landschapsarchitectuur valt daar niet onder, hoewel dat logischerwijs in elkaars verlengde ligt. Omdat er geen centrale bewaarplaats is voor de archieven van tuin- en landschapsarchitectuur, is dit nu geagendeerd. Het programma Geheugen van het Ontworpen Landschap is daarop een antwoord en verkent in netwerkverband mogelijke oplossingen voor het vraagstuk rondom het archiveren van tuin- en landschapsarchitectuur.

Josien Paulides. Foto: Aad Hoogendoorn

Marten Kuijpers, projectleider van Geheugen van het Ontworpen Landschap, gaat dieper in op het project, blikt terug op wat er sinds de start in 2022 is gedaan en kijkt vooruit naar wat er nog gaat komen tot eind 2024. De komende periode wordt de aanzet gegeven tot een gezamenlijk gedragen en toekomstbestendig perspectief op de archivering van de unieke geschiedenis van het ontworpen landschap. Niet alleen door de belangrijke archieven te behouden, te delen en te duiden, maar ook door ze in te zetten bij toekomstige ontwerpogaven en het behoud van cultuurhistorische waarden van tuinen en landschappen. Het project richt zich vooral op de vraag 'hoe'. Het uiteindelijke doel is om het archiveren van tuin- en landschapsarchitectuur te verankeren in toekomstig cultuurbeleid, met erkenning en structurele steun.

Het programma van Geheugen van het Ontworpen Landschap is grofweg opgesplitst in drie onderdelen. Omdat het ministerie van OCW heeft gevraagd om onderzoek te doen naar een netwerkoplossing voor het vraagstuk, is er ten eerste gekeken naar voorbeelden op dit gebied. Zo zijn er acht best practices onderzocht door middel van gesprekken met instellingen die archieven aan elkaar verbinden en die veelal via een digitaal portaal ontsluiten. Kuijpers noemt als voorbeeld Brabant Cloud (onderdeel van Erfgoed Brabant), Netwerk Archieven Design en Digitale Cultuur en Podiumkunst.net. Het tweede onderdeel van het project vormt een uitgebreide mapping van het netwerk, bestaande uit archiefgebruikers, archiefvormers en archiefbeheerders. Kuijpers gaat in zijn presentatie dieper in op het onderzoek naar archiefbeheerders dat aan de hand van interviews en enquêtes bij achttien

instellingen is gedaan. Tot slot wordt door middel van casestudies onderzoek gedaan naar vier concrete archieven met verschillende problematieken, die veel waardevolle inzichten verschaffen in de zoektocht naar oplossingen rondom archivering, en bovendien verhalen opleveren die kunnen helpen bij het vergroten van het draagvlak voor de archivering van tuin- en landschapsarchitectuurarchieven.

Medewerkers en oud-medewerkers Bureau B+B.
Foto: Aad Hoogendoorn

Een van deze casestudies is Bureau B+B, een ontwerp bureau voor landschapsarchitectuur en stedenbouw. Hun brede portfolio varieert van kleine tuinen tot grote stedenbouwkundige projecten. Namens Bureau B+B spreken Tomas Degenaar (directielid en landschapsarchitect), Jeanette Visser (cultuurtechnicus, werkzaam bij Bureau B+B sinds 1998), Mathieu Derckx (landschapsarchitect, werkzaam bij Bureau B+B van 1989–2001) en Anneke Nauta (landschapsarchitect, directeur Bureau B+B 1996–1999).

Het fysieke archief van Bureau B+B bestaat momenteel uit 640 tekenkokers, 400 mappen, tekeningen, archiefstukken en communicatie, en meer dan 100.000 dia's uit de periode tot en met midden jaren '90. Het archief is gestructureerd middels projectcodes per periode. Vanaf het begin heeft Bureau B+B selectief gearhiveerd: al vroeg zagen zij in dat niet alles bewaard kan worden vanwege ruimtegebrek. Zij behouden onder andere met de hand getekende ontwerpen en kiezen ervoor om veel te digitaliseren. Maar hoe kun je zo archiveren dat je zowel beroepsmatig als voor het grote publiek interesse wekt voor de plek waar ze wonen? Een antwoord komt uit het publiek

door een medewerker van Atria Kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis: een onafhankelijke en kundige selectiecommissie bepaalt objectief de waarde van potentieel archiefmateriaal.

Op de website van Bureau B+B is een start gemaakt met een digitaal archief. Alle projecten vanaf de oprichting in 1976 worden al op de website genoemd; de content erachter wordt gaandeweg aangevuld. Men kan zoeken op periode, locatie, omschrijving en opdrachtgever. Nauta deelt haar droom voor hun archief: "Mijn droom is om via georeferenties te ontdekken wat collega's voor mij hebben ontworpen voor een plek. Ik zie een soort tijdreis voor me van ontwerpen. Door de geschiedenis te kennen, maak je uiteindelijk een beter ontwerp."

Andrea van Pol en Anneke Nauta laten een tekening zien uit het archief van Bureau B+B.
Foto: Aad Hoogendoorn

Vervolgens brengt Anne Mieke Backer (beeldend kunstenaar, buitenruimtelijk vormgever en auteur) het perspectief van de archiefgebruiker. Ze vertelt over haar onderzoek naar de rol van de vrouw in de geschiedenis van het Nederlandse landschap, dat leidde tot het boek *Er stond een vrouw in de tuin*, en gaat dieper in op de omgang met de nalatenschap van de Nederlandse tuinarchitecte Mien Ruys. Backer benoemt de enorme waarde die de uiteenlopende archieven voor haar onderzoek hadden en onderstreept daarmee de noodzaak van bewaren. Waar de "officiële" bronnen, zoals opdrachtbrieven en tekeningen, een goed startpunt vormden, bleken de rijkste bronnen voor haar onderzoek juist vaak de non-wetenschappelijke bronnen, zoals brieven,

dagboeken en kunstobjecten. Hoewel vrouwen dikwijls de opdracht gaven tot een tuinontwerp, is in officiële documentatie vaak alleen de naam van hun echtgenoot opgenomen. Alternatieve bronnen zijn dus van onschatbare waarde om dit soort geschiedenissen te kunnen reconstrueren.

Een van de archieven die zij in haar onderzoek tegenkwam, was dat van Ruys. Dit archief trof zij in erbarmelijke staat aan op een zolderkamer vol door muizen aangevreten dozen. Backer maakte een plan om het archief uit te zoeken, te digitaliseren en te ontsluiten bij de Universiteit van Wageningen. Hierin werkte ze samen met Leo den Dulk (groen-erfgoed specialist) en Anita Dijkstra (assistent-conservator speciale collecties Wageningen University & Research). Op de vraag wat bewaard moet worden, antwoordt Den Dulk: "Voor mij is het als onderzoeker van belang dat al die bronnen goed gedocumenteerd en ontsloten zijn. Elke onderzoeker zoekt andere informatie: idealiter wordt daarom alles bewaard, maar in de praktijk is dat natuurlijk anders." Backer voegt daaraan toe: "Omdat Nederland zo vaak op de schop gaat, is het belangrijk dat we alle lagen kunnen afpellen." Ook uit de zaal klinkt dit geluid: "We hebben recht op vergetelheid: daarom hebben we die archieven ook. Er kan in de hedendaagse tijd een aanleiding zijn dat iemand uit de historie weer belangrijk wordt."

Anita Dijkstra in gesprek met Anne Mieke Backer en Leo den Dulk over het archief van Mien Ruys.
Foto: Aad Hoogendoorn.

Gerlinde Schuller in het publiek vertelt kort over hoe zij een archief aan het opbouwen is rondom een gemeenschappelijke tuin (Geuzenhof 1) van Mien Ruys in

Amsterdam-West. Zij deelt een reeks aanbevelingen met het publiek: meer inhoudelijke verwijzingen, meer directe koppelingen, betere zoekmachines, werken met AI of vrijwilligers om de metadata (data over data) te verbeteren, materiaal van privépersonen ontsluiten en interdisciplinair en internationaal werken. Ook adviseert ze het gebruik van meer (linked) open data (data die openbaar ter beschikking staat voor wie dan ook en mogelijk gelinkt is om makkelijker verbindingen te kunnen leggen). Tot slot noemt ze dat kleine archieven niet hoeven te wachten op een groot, overkoepelend netwerk waar meerdere archieven en instellingen zich bij kunnen aansluiten, maar zelf ook al kunnen starten met het opzetten van een eigen netwerk.

Projectleider Marten Kuijpers sluit de middag af met een dankwoord en vooruitblik. De projectgroep zal een aantal scenario's uitwerken, waarvoor in de eerste helft van 2024 input zal worden gevraagd van het netwerk in enkele publieke bijeenkomsten. Hierna zal de uitkomst van deze bijeenkomsten worden voorgelegd in twee sessies: een voor en een na de zomer. Gelijktijdig start het communicatietraject om dit project onder de aandacht te brengen bij archieven, gebruikers en andere stakeholders. Kuijpers nodigt iedereen uit om hun input en vragen te delen. Als afsluiter heft moderator Van Pol het glas: "Op het geheugen van het landschap: opdat het nooit verloren gaat."

[Meer over het project Het geheugen van het Ontworpen Landschap.](#)

Internationaal IFLA Europe

COMMISSIE INTERNATIONAAL

Op de foto het bestuur van IFLA Europe met onder andere 2e van links John Boon en uiterst rechts IFLA Europe president Katerina Gkoltsiou

In 2023 bestond de commissie internationaal uit John Boon, Niek Hazendonk, Claire Olde Aarninkhof en Alexandra Tisma.

In 2023 bestond de [IFLA 75 jaar](#). Dat is gevierd met een mooi duo Wereldcongres in Kenya en Zweden, met het uitbrengen van een jubileumboek en verschillende webinars over de hele wereld. Op het congres werd de Koreaanse YoungSun Jung als winnaar van de IFLA Sir Geoffrey Jellicoe Award 2023 gehuldigd. Er is geen Nederlandse vertegenwoordiging afgereisd, maar de NVTL delegates hebben de vergadering virtueel bijgewoond.

Niek Hazendonk organiseerde in het jubileumkader twee webinars; in juni ‘Landscape Architecture and the EU Green Deal’ als onderdeel van de EU Green Week 2023, en in november “Landscape 2050 and beyond: from 75 to 100 years IFLA”. Michael van Buuren, Landschapsplanner van de WUR presenteerde daar hun 2120 Nature based approach for Europe.

Sinds januari 2023 is NVTL-lid John Boon toegetreden tot het bestuur van IFLA Europe. Hij vervult daar de rol van penningmeester. John vertegenwoordigt, samen met Niek Hazendonk, al enige jaren onze vereniging bij zowel IFLA Europe als IFLA World. IFLA Europe is financieel gezond en John zet zich actief in om dat zo te houden. Hij speelt een belangrijke rol bij het opstellen van de jaarlijkse begroting en het bewaken van de inkomsten en uitgaven. Daarnaast is hij verantwoordelijk voor het sponsorbeleid. Recent heeft hij met de sponsors een evaluatiegesprek gevoerd en op basis hiervan worden verbeteringen doorgevoerd. Tijdens de General Assemblée 2023 (Napels, Italië) hebben de vertegenwoordigers van de verschillende Europese landen in een workshop de gewenste identiteit van IFLA Europe bepaald. Op basis hiervan wordt o.a. meer aandacht gegeven aan de lobby richting de EU, een leven-lang-leren en verbetering van de social media communicatie. Dit heeft ook invloed op de begroting voor 2025; er zal meer geld worden gereserveerd voor deze onderwerpen en minder voor onderwerpen die nu minder relevant zijn.

Van 12 tot 13 oktober 2023 werd in Napels het Europese IFLA landschapsarchitectuurcongres 2023 gehouden onder de titel “Lost Landscapes”. Het er op volgende weekend vond de algemene ledenvergadering van IFLA Europe plaats. De organisatie was in handen van onze Italiaanse zustervereniging AIAPP. Keynote sprekers waren onder andere Henri Bava, van Agence Ter (Frankrijk), Marti Franch van EMF landscape architects (Spanje) en onze eigen Erik-Jan Pleijster van LOLA landschapsarchitecten, die natuurlijk niet konden ontbreken met hun naam LOST LANDSCAPES en dito eigen boek over het onderwerp van het congres. Bava schetste het belang van vitale bodems en Franch liet in het verlengde daarvan lichte twijfels horen bij het spraakmakende Superblock programma van de stad Barcelona, waarvoor hij een project had gerealiseerd. Niek Hazendonk presenteerde het netwerk van Europees landschapsarchitectuurarchieven, de NELA.

Leden van het Netwerk van Europese Landschapsarchitectuur Archieven aan het werk in het Museum of English Rural Life

Het belang van een degelijke archivering en het gebruik ervan lichtte hij toe aan de hand van het promotieonderzoek van Henk van Blerk over de landschapsplannen van de ruilverkaveling. Tijdens het congres werd de IFLA Europe Award uitgereikt aan de programmaleider van het FAO programma Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS). Verder maakt de verschillende excursies naar tuinen en landschappen in de omgeving en sociale evenementen onderdeel uit van het programma.

Niek Hazendonk nam deel aan de ledenvergadering als afgevaardigde van de NVTL. NVTL-er John Boon was aanwezig als bestuurslid IFLA Europe. Belangrijk onderdeel was de vanwege de inflatie noodzakelijke verhoging van de lidmaatschapskosten voor IFLA. De (financiële) relatie met de Landscape Architecture Europe Foundation LAE en de voortzetting daarvan is besproken. Ook kwam aan de orde gezien de aanslag van 7 oktober hoe om te gaan met het voor 2024 in Israël geplande congres. Het besluit om het congres in en de ledenvergadering niet in Israël te houden werd uiteindelijk in december genomen. In 2024 vinden deze evenementen vinden uiteindelijk in Budapest plaats.

De verschillende werkgroepen hadden hun werk en resultaten al in een eerdere virtuele bijeenkomst gepresenteerd zodat er verder ruimte was op de vergadering om gezamenlijk in, door onder andere door John Boon voorgezeten en voorbereide, sessies van gedachten te wisselen over de toekomst van IFLA Europe en over onze samenwerking. Zoals gewoonlijk is er, door een werkgroep waar Niek Hazendonk inzat, een resolutie opgesteld naar aanleiding van het congres thema Lost Landscapes en door de vertegenwoordigers ondertekend. In november 2023 zijn de Wageningse bachelor en master landschapsarchitectuurprogramma's van de WUR erkend door IFA Europe. Een jaar eerder was dat al gebeurd voor de Amsterdamse landschapsarchitectuur masteropleiding.

De IFLA Europe NEB Working group vervult een rol in het New European Bauhaus proces en probeert de doelen van IFLA daar uit te dragen.

IFLA EUROPE heeft de status van waarnemer als deelnemende internationale niet-gouvernementele organisatie bij de Raad van Europa. De IFLA Europe Council of Europe Working group, waar Niek Hazendonk in zit, onderhoudt het contact met de Raad over onder andere de Europese Landschapsconventie.

De NVTL is in de persoon van Niek Hazendonk samen met de Scandinavische en Baltische IFLA leden betrokken bij het Project Common Ground for Energy Landscapes dat augustus 2023 een symposium over energielandschappen organiseerde en werkte aan een White

Paper en aan andere trajecten op het gebied van landschapsplanning, -architectuur en energietransitie. Frank Stroeken (Wing) en Niek hielden op het symposium een presentatie over landschappen van de energietransitie in Nederland.

Niek Hazendonk is binnen IFLA Europe aanspreekpunt voor NELA het Network of European Landscape Architecture Archives. Het Network of European Landscape Architecture Archives, NELA, is een netwerk voor instellingen en individuen wier interesse het is om het belang van landschapsarchitectuurarchieven en archiefwerk te vergroten en om de wederzijdse internationale steun op Europees niveau op dit vlak te bevorderen. <https://iflaeurope.eu/index.php/site/general/nela-european-network-of-landscape-architecture-archives>. Vanuit Nederland zijn de WUR, UvA en het HNI betrokken. In het kader van een Brits project kwamen we in het CIVA Brussels en het MERL in Reading bij elkaar om archiefmateriaal rond IFLA 75 te bestuderen. NELA organiseerde ook de webinar “IFLA75 – The History and Impact of a Professional Network”.

Niek Hazendonk is sinds 2023 ook lid van het ICOMOS-IFLA International Scientific Committee on Cultural Landscapes (ISCCL). ICOMOS vormt een netwerk van experts dat werkt aan de interdisciplinaire uitwisseling van zijn leden, waaronder architecten, landschapsarchitecten, historici, archeologen, kunsthistorici, geografen, antropologen, ingenieurs en stedenbouwkundigen. Het ISCCL is een gezamenlijke commissie van ICOMOS en de IFLA. Het heeft tot doel het begrip, het behoud en het verstandige gebruik van landschapserfgoed te bevorderen voor publiek en privaat belang, met als algemeen doel de leefbaarheid in stand te houden en te verbeteren. De commissie houdt zich bezig met zowel de materiële als immateriële eigenschappen en waarden van landschappen.

[IFLA 75 jaar](#)

[YOUNGSUN JUNG IS WINNER OF IFLA SIR GEOFFREY JELICOE AWARD 2023](#)

[5 VRAGEN AAN MICHAEL VAN BUUREN](#)

[IFLA LANDSCHAPSARCHITECTUURCONGRES 2023](#)

AI Debate Night

1 juni 2023

Hoe kunnen en moeten we als landschapsarchitecten omgaan met de ontwikkelingen van AI? Die vraag stond centraal tijdens de Debate Night in Pakhuis de Zwijger, georganiseerd door Young NVTL samen met Masterstudenten van de Wageningen Universiteit. Onder leiding van moderator Paul Roncken vond er een levendig debat plaats met bijdragen van experts zoals Paul de Kort, Dorottya Békési, Rudi van Etteger, Fedor Baart en Dick Scholtus. Het publiek, bestaande uit een diverse groep enthousiaste deelnemers, nam actief deel aan het gesprek. De avond bood een platform voor kennisuitwisseling en netwerken, en benadrukte dat AI niet alleen de jonge, maar ook de oudere generatie landschapsarchitecten aanspreekt.

YOUNG NVTL

Back to the Future 2

20 April 2023

Tijdens een filmavond bespraken jonge landschapsfanatiekelingen de impact van AI op hun vakgebied. Onder leiding van Cor Simons, die filmfragmenten voorbereidde, werd ieder discussiepunt ingeleid door een fragment dat een relevant dilemma schetste. De onderwerpen varieerden van de rol van landschapsarchitecten in een door AI gedomineerde toekomst tot de manieren waarop AI ons kan helpen bij het herinrichten van de wereld. In een sfeervol café aan de Utrechtse grachten discussieerden en filosofeerden we tot laat in de avond over ons vak, de wereld en technologie. Deze bijeenkomst was een mooie invulling van de doelen van Young NVTL.

VOORUITBLIK

‘Anders kijken: hoe geven we vorm aan een symbiotisch landschap?’

Vanaf 2024 omarmt de NVTL een thema dat ons uitnodigt tot een diepere verbinding met onze omgeving volgens het idee van het Symbioceen. Het Symbioceen, geïntroduceerd door de Australische milieufilosoof Glenn Albrecht, vertegenwoordigt een tijdperk waarin mens, natuur en technologie zich ontwikkelen in wederkerigheid.

Te midden van een aantal bijeenkomsten en activiteiten dagen we leden uit om anders te kijken naar de wereld om ons heen, vorm te geven aan en zich te verhouden tot een symbiotisch landschap.

Het jaar wordt opgebouwd aan de hand van vier perspectieven: 1#Verwondering 2#Herontdekking 3#Wederkerigheid 4#Verweving. Samen met Young NVTL, leden en professionals buiten het vakgebied wisselen we kennis, ideeën en methodieken uit om zo nieuwe symbiotische relaties te creëren.

Meer informatie op www.nvtl.nl/thema2024.

Dag van de Ontwerpkracht 2024

4 juli 2024

NU, STRAKS, LATER

We verdrinken in de urgenties voor de verandering van het land. Netverzwaren, zoetwaterbeschikbaarheid, woningtekort, stikstofuitstoot, waterkwaliteit, allemaal vragen ze om voorrang. Hoe krijgen we grip op de vormgeving van onze toekomst? Wat moet nu, wat kan straks en wat komt later? Hoe zetten we ontwerpkracht in om stapsgewijs verandering te realiseren en vraagstukken te integreren, zodat we ook trots kunnen zijn op het resultaat?

Hoe gaan we diverse wateropgaven te lijf? Wat is de volgende stap na het ontwerpend onderzoek? Wat zijn de werklandschappen van de toekomst? Wat betekent Anders Kijken vanuit landschappelijke waarden? En hoe ziet het nieuwe samenleven eruit? Dit zijn slechts enkele van de boeiende onderwerpen die aan bod komen tijdens de Dag van de Ontwerpkracht.

Keynote speakers:

– Henk Ovink
Executive Director, Global Commission on the Economics of Water, and Former First Special Envoy for International Water Affairs, Kingdom of The Netherlands in Global Commission on the Economics of Water

– Lieke Jildou de Jong
Landschapsarchitect | Co-Founder Landscape Collected | Winner Archiprix'22 NL

[Meer informatie en aanmelden.](#)

**NEDERLANDSE
— VERENIGING
VOOR — TUIN —
— EN — LAND
SCHAPS —
ARCHITECTUUR**

De Nederlandse Vereniging voor Tuin- en landschapsarchitectuur (NVTL) is de enige Nederlandse beroepsvereniging voor tuin- en landschapsarchitecten en ontwerpers. Onze vele nationale en internationale leden vertegenwoordigen het allerbeste van de branche. De NVTL is opgericht in 1983 en is voortgekomen uit de fusie van de Bond van Nederlandse Tuinarchitecten (BNT) en de Vereniging voor Tuin- en Landschapsarchitectuur (VTL).

De NVTL is de spil van het vakgebied in Nederland en wij zetten ons in voor de kwaliteit van de tuin- en landschapsarchitectuur en ontwerp. We behartigen de belangen op vele fronten, stimuleren de vakontwikkeling en brengen opdrachtgevers en bureaus met elkaar én met complementaire disciplines in contact.

De NVTL vormt een open vereniging waar een ieder die de groene inrichting van tuin tot landschap een warm hart toedraagt lid van kan worden. Met circa 700 leden vormt het een brede afspiegeling van de Nederlandse vakpraktijk.

NVTL

Jollemanhof 14
1019 GW Amsterdam

T +31 6 27 20 71 10
W www.nvtl.nl
E info@nvtl.nl